

Vrijzinnig humanisme zonder grenzen

Interview met
Paul Cliteur

Levensbeschouwing
in het onderwijs

Edito /3

Plakkaat

De vrijzinnig-humanistische paradox /4

Actua

Vrijzinnig humanisme in het verre buitenland / 5

Weg mit dem Religionsunterricht/ 8

Een persoonlijke kijk op religie in Afrika / 12

geDAGt

Crisisdagboek (aflevering 3) / 14

Column

Festen /17

Forum

Reactie op 'Steen voor steen' / 18

De steen in de kikkerpoel

Eén levensbeschouwelijk vak voor alle leerlingen? / 20

Vraagstuk

Interview met Paul Cliteur / 22

Cultuur

Zij, Hij, Wij en ik / 27

Kunstenaar Lucien Cornelis 80 / 28

Boekenrevue

Sami Zemni, Het islamdebat / 30

Separation of Church and State in Europe / 32

Film

Uit ellende naar volwassenheid groeien / 34

Poëstille

1970 - Mattheuspassie / 36

Coda

'Niet de Tijd gaat voorbij, maar jij en ik...' / 37

Nieuwsbrief / 38

Colofon / 43

Uuk zuvele!

Beste lezer,
Met dit nummer zet De Geus alweer een nieuwe jaargang in, wat betekent dat ook een nieuwbakken kalenderjaar van start ging. Vergis u niet, ondanks al het feestgedruis zetten we het jaar combattief in, met een nummer dat bulkt van de standpunten en diepggravende analyses. Nu zowel België als de Europese Unie wordt aangevoerd door een christendemocraat, is er immers geen tijd om op onze lauweren te rusten. En dus sprokkelde de redactie voor u een reeks zeer actuele artikels.

Levensbeschouwing in het onderwijs is het eerste hete hangijzer binnen de vrijzinnige gemeenschap dat in dit nummer uitgebreid aan bod komt. In Actua pleit Albert Comhaire met *'Weg mit dem Religionsunterricht'* voor de invoering van een eenheidsvak filosofie ter vervanging van de levensbeschouwelijke vakken. Ook in Vraagstuk, waarin ditmaal Paul Cliteur aan de tand wordt gevoeld, komt dit thema ter sprake. En in De steen in de kikkerpoel zetten Kurt Beckers en Manu Robbroeckx de argumenten pro en contra uiteen. Wordt ongetwijfeld vervolgd...

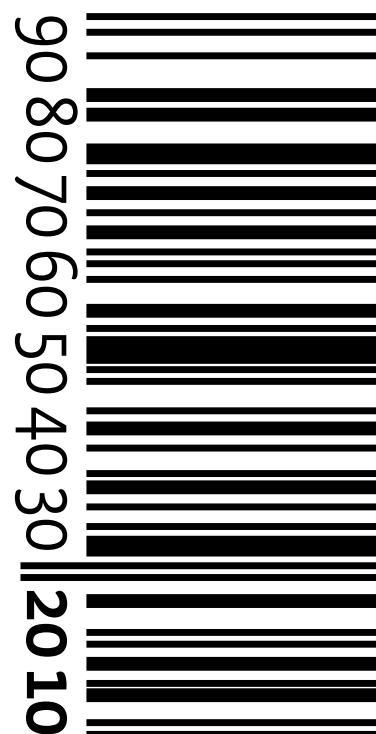
Een tweede rode draad doorheen dit nummer is internationaal van aard: hoe staat het vrijzinnig humanisme er in het (verre) buitenland voor? In dit kader houdt UVV-voorzitter Sonja Eggerickx in Actua een vurig pleidooi voor vrijzinnig-humanistische actie op internationale schaal. En Nicholas Marshall Brown – een atheïstische Engelsman die momenteel in Togo woont – geeft zijn persoonlijke kijk op de uitwassen van religie in Afrika.

Ook de plaats van de islam in de westerse samenleving – en aansluitend ook de scheiding van kerken staat – wordt in verschillende

artikels onder de loep genomen. U leest er meer over in Boekenrevue en in het interview met Paul Cliteur. En Kurt Beckers doet in een bijzonder vurig Plakkaat zijn visie ter zake uit de doeken, waarbij hij gewag maakt van een vrijzinnig-humanistische paradox.

2010 is ons aangekondigd als het jaar van het bescheiden herstel op economisch vlak. Sivrinek volgt ook in dit nummer voor u de evolutie van de financieel-economische koers op de voet. Mocht de positieve evolutie de komende maanden uitblijven, krijgt u ter afleiding alvast een stevige portie cultuur voorgeschoteld: de overzichtstentoonstelling van Lucien Cornelis, gluren in de Zebrastraat, cinematografisch moois, de poëzie van Bart Stouten, een pareltje van Willem de Zwijger over zijn culinaire uitspattingen... U vindt het allemaal in dit januarinumnummer. En we zijn vereerd met de terugkeer van Winnie Belpaeme als columnist in dit magazine. Voortaan zal zij Jean Paul Van Bendegem en Rik Lanckrock afen toe ontlasten van de zware taak u uitgeleide te doen op de Coda-pagina.

Dat de georganiseerde vrijzinnigheid ook in 2010 instaat voor een vurig en actief verenigingsleven, bewijst volgende blik op de kalender. Naar goede gewoonte luiden we – nooit om een feestje verlegen – het nieuwe jaar in met een resem recepties doorheen de hele provincie, onder andere in Oudenaarde en Ronse. Hebt u er reeds te veel naar uw zin afgedweild de laatste weken? Geen nood: het Geuzenhuis komt op zondag 7 februari alvast met een speciale editie op de proppen: een verrassingsoptreden zorgt voor een komische kers op de taart van de festiviteiten. En HVV Aalst zet het nieuwe jaar op zondag 24 januari in met een stemmig nieuwjaarsconcert in het Koninklijk Conservatorium in Brussel.

Op woensdag 27 januari richten het Geuzenhuis en het Poëziecentrum in samenwerking met het Vlaams Fonds voor de Letteren naar jaarlijkse traditie de avant-première van de Gedichtendag in. Dit keer met Charles Ducal als centrale gast. In Oudenaarde staat er opnieuw een vrijzinnige toogbabbel op het programma (zondag 17 januari), en in het café De Geus van Gent vergast compagnie De Zere Knie u op een sfeervolle vertelavond bij kaarslicht (dinsdag 12 januari). De dag nadien pakken de Gentse Grijze Geuzen uit met een spectaculaire diavoorstelling over Wales (aansluitend: nieuwjaarsreceptie). En op vrijdag 22 en zondag 31 januari nodigt Kunst in het Geuzenhuis u uit voor respectievelijk de vernissage van de tentoonstelling van Sylvie Van Hulle en Lieve Mandonx en een geleid bezoek aan het Gentse 'Geuzenkerkhof'.

Dit is slechts een greep uit de vele activiteiten, voor een volledig overzicht kan u zoals steeds terecht in onze immer overzichtelijke nieuwsbrief.

Wij hebben alvast veel vrijzinnige goesting in het nieuwe jaar en wensen u een gelukkig, gezond en actief humanistisch 2010 toe! #

De redactie

De vrijzinnig-humanistische paradox

Ondanks het vooruitgangsoptimisme van de Verlichting waarbij gehoopt werd op het verdere afkalven van de verschillende religies, zijn er verschillende bezig aan een opmars. Religies zijn opnieuw *hot*. Vrijzinnigen zien het als hun opdracht om zich hiertegen te verzetten. Het grote gevaar zou afkomstig zijn van de islam die onverenigbaar zou zijn met onze democratische rechtstaat. In 2009 heb ik dan ook met een wrang gevoel het roeptheater tegen de islam en bijgevolg ook tegen moslims op de voet gevolgd. Iedereen had een mening, wou een mening hebben, en wou die vooral hard uitroepen. Het viel vooral op dat de genuanceerde visies hierbij steeds meer in de schaduw kwamen te staan. De hamvraag is of we hierte maken hebben met een strijdvaardig humanisme of eerder met een gevaarlijk cultureel racisme. In onze reactie tegen de opmars van de religies hebben we als vrijzinnig humanist te maken met een innerlijke paradox. Enerzijds proberen we als humanist geen enkele groep uit te sluiten en proberen we inclusief te denken en te handelen. Anderzijds zien we de verschillende religies als een gevaar voor de vrijheid van het individu en als gevaar voor een tolerante samenleving. We moeten kritisch blijven ten aanzien van religies, maar laten we hierbij niet de authentieke humanistische betekenis van onze levensbeschouwelijke overtuiging uit het oog verliezen. Want in onze strijd zie ik al te vaak een overmatige beklemtoning van religiekritiek die niet zozeer een emancipatorisch als wel een *dehumaniserend* effect heeft op onze gelovige medemens. Ook binnen onze eigen geledingen steekt intolerantie ten aanzien van de moslimgemeenschap de kop op, de onverdraagzaamheid groeit, woorden worden koud en de kritiek wordt hoe langer hoe meer nietszeggend. Met dit ongenoegen wil ik niet zeggen dat kritiek op de islam niet nodig is of dat je niet meer despot mag drijven met andere reli-

gies. Daarnaast dienen we ook na te denken over hoe we samen kunnen leven met moslims en – voor de volledigheid voeg ik eraan toe – met andere gelovigen. Anderen voortdurend kwetsen draagt niet bij tot interculturele dialoog. Eerder veroorzaakt men hierdoor een verdere polarisering tussen de verschillende levensbeschouwingen. Polarisering draagt bij tot conflict en dat is iets wat we in onze democratische rechtstaat kunnen missen als kiespijn. Woorden hebben dus effect, kunnen mensen kwetsen, kunnen kwalijke ontwikkelingen in de maatschappij ontketen en daar moeten we ons bewust van zijn. Vaak wordt de islam in zijn meest radicale vorm tot norm verheven. Wanneer we ervan uit die norm op blijven hameren dat de islam onverenigbaar is met onze cultuur, geraken we geen stap verder. Wie blijft zeggen dat de islam onverenigbaar is met onze westerse samenleving, sluit bovendien moslims – mensen dus – uit, en wie mensen uitsluit maakt zich schuldig aan cultureel racisme en discriminatie. Wat blijft er over van ons moreel standpunt dat we als humanisten respect moeten tonen voor alle mensen, wanneer we moslims beschouwen als gevaarlijke barbaren die Europa willen islamiseren? Voor mij veronderstelt het vrijzinnig humanisme steeds een inclusief standpunt – we richten ons tot de gehele mensheid – ongeacht het feit dat godsdiensten vaak een exclusief standpunt aanhangen. Ik ben er mij zeker van bewust dat een aantal fundamentele standpunten van de verschillende godsdiensten ten aanzien van de vrouw, abortus, homoseksualiteit, euthanasie enzovoort, immoreel en irrationeel zijn, maar zo ver zijn we intussen allemaal wel geraakt. Een andere strategie dringt zich dus op. In plaats van ons blind te blijven staren op culturele identiteiten, van altijd maar opnieuw te verwijzen naar een Mohammed die ongelovigen de kop afhaakt of te verwijzen naar de angstaanjagende ideeën die we in de Koran terugvinden,

lijkt het me aangewezen om opnieuw een humaniserend discours op de voorgrond te brengen. Humanisme is in de eerste plaats de aanvaarding van elke mens ongeacht zijn levensbeschouwelijke overtuiging. Wanneer we de levensbeschouwelijke overtuiging in ons humanisme te sterk beklemtonen, vervallen we in een *dehumaniserend* vertoog. In ons atheïstisch humanisme blijft het belangrijk om gelovigen als volwaardige mensen te zien die ook gebruik kunnen maken van hun rede en redelijkheid. Dit is de enige legitieme manier om een pluralistische maatschappij de kans te geven om zich te verwirkelijken. Gelovigen zijn mensen zoals u en ik en vergeten we hierbij niet dat aanhangers van een geloof vaak wijzer zijn dan het geloof zelf. Het zou bijvoorbeeld naïef zijn om te denken dat geen enkele moslim de immorele opvattingen in de Koran historisch kan *contextualiseren*. Wees gerust, ik stel dan ook de vraag waarom het zwaard steeds scherp moet zijn. We beseffen in hart en ziel dat we de strikte scheiding tussen kerk en staat moeten blijven verdedigen en dat godsdiensten op epistemologisch vlak weinig waardevol zijn. Aan de andere kant – en hierin ligt de vrijzinnig-humanistische paradox – zijn we humanisten die de tolerantie ten aanzien van de verschillende levensbeschouwingen steeds op de voorgrond dienen te brengen. Het neutraliteitsprincipe dat we zo vaak verdedigen, is voor ons een intrinsieke waarde en graag zouden we iedereen ervan willen overtuigen om dit ook in hun leven als intrinsiek te beleven. Wel, ik denk dat we dit nooit aan onze gelovige medemens uitgelegd zullen krijgen. Het enige wat we van de gelovigen kunnen eisen is dat zij het neutraliteitsprincipe zien als een instrumentele waarde. Als een werktuig om samen te sleutelen aan een actieve op elkaar betrokken pluralistische samenleving waar we allen naar verlangen.

Kurt Beckers

Vrijzinnig humanisme in het verre buitenland

UVV-voorzitter Sonja Eggerickx. 'Het is belangrijk dat vrijzinnig humanisten zich ook internationaal verenigen. We kunnen van elkaar leren.' © Isabelle Pateer Otherweyes.

Sonja Eggerickx is voorzitter van de Unie Vrijzinnige Verenigingen (UVV) en de International Humanist and Ethical Union (IHEU, meer info op www.iheu.org). Zij toont hieronder aan waarom internationale vrijzinnig-humanistische actie zinvol is.

De Tweede Wereldoorlog had op een afschuwelijke wijze bewezen dat er andere manieren gevonden moesten worden om samen te leven. In verschillende landen werden humanistische organisaties (her)opgericht. Er was reden tot enig optimisme en in navolging van de idee achter de oprichting van de Verenigde Naties – een platform bieden zodat landen met elkaar zouden kunnen praten en zo gewapende conflicten vermijden –, zien we eenzelfde tendens tot internationalisering bij tal van instanties. Zo ook bij de humanisten!

De IHEU

'If we are convinced of the necessity to shape humanism and ethical culture as a positive and constructive philosophy of life, we can not do without an international institution that answers this conviction' (uit de openingsspeech van Jaap van Praag, voorzitter stichtingscongres IHEU, augustus 1952).

De *International Humanist and Ethical Union* werd opgericht in 1952 door vijf humanistische organisaties: *American Ethical Union*, *American Humanist Association*, *British Ethical Union*, *Gemeinschaft für Ethische Kultur*/*Ethische Gemeinde Wien* en het Nederlandse Humanistisch Verbond. Op het stichtingscongres traden ook ons Humanistisch Verbond en de *Indian Rationalist Humanist Association* (IRHM) toe tot de stichters. In de beginperiode

werd er ook getracht de dialoog tussen gelovigen te verbreden met de humanisten. Professor Lucien De Coninck was een van die mensen die in naam van IHEU deelnam aan die dialoog.

'One must first have a hand before making a fist. Our first task is to give international humanism hands now. {...} So our first duty is to develop our national movements and to gather the scattered sparks of humanism all over the world' (Jaap van Praag, openingsspeech stichtingscongres IHEU).

Intussen is IHEU uitgegroeid tot de wereldassociatie van humanistische, ethische, vrijzinnige, rationalistische en vrijdenkersorganisaties met meer dan honderd lidorganisaties over de hele wereld, met een erg sterke aanwezigheid in Europa, de Verenigde Staten en India.

De unie streeft naar een humanistische wereld waarin mensenrechten gerespecteerd worden en waar iedereen een respectvol leven kan leiden. Maar uiteraard gaat dit niet vanzelf.

Doelstellingen

Wat zijn de strategische doelstellingen? In de eerste plaats het bekendmaken van humanisme als levensbeschouwing: via een tijdschrift (*International Humanist News*), een website (www.iheu.org), conferenties, de media... Ten tweede vertegenwoordigt de IHEU het humanisme in de Verenigde Naties en andere internationale organisaties: als ngo heeft de IHEU een raadgevende status binnen de VN in New York, Genève en Wenen, binnen Unicef in New York, Unesco in Parijs, de Raad van Europa in Straatsburg. (De *European Humanist Federation* legt zich vooral toe op de EU). Ten derde wil de IHEU actief campagne voeren voor de naleving van de mensenrechten in het algemeen en de rechten van humanisten en niet-

Het Atheist Center in Vijayawada (India). © Andreas Propst

religieuzen in het bijzonder. En ten vierde wil de IHEU humanistische organisaties helpen ontwikkelen in elk land. In een aantal werelddelen is dat geen sinecure.

De grootste lidorganisaties zijn te vinden in Europa. Hoewel scheiding van kerk en staat in heel wat Europese landen in de grondwet staat, is er toch nog altijd een groot verschil tussen theorie en praktijk. Ook in Europa is het nog steeds opletten geblazen want het zijn nog steeds de religies die de meeste aandacht krijgen in de media, ook al is het aantal leden erg verminderd. In de Verenigde Staten is er een duidelijke toename van mensen die zich 'outen' als atheïst. In 2003 werd op het IHEU-congres te Washington nog gemeld dat een zeventienjarige jongen uit zijn scoutsgroep werd gezet omdat hij atheïst was. Gelukkig verandert dat nu en zegt vijftien procent van de Amerikanen dat ze niet geloven in een opperwezen.

Toen ik jaren geleden als beginnende leerkracht iets zei over de acties van 11.11.11 was er

een – vrijzinnige – collega die me antwoordde dat hij daar niet aan meedeelde omdat al dat geld naar katholieke organisaties ging. Wellicht was dat waar, misschien is het grootste deel van de liefdadigheid nog altijd in die handen, maar toch is er hulp nodig. Zonder missiонерing, zonder liefdadigheid maar gewoon uit solidariteit....

In de praktijk: India

Indiase groepen zijn zeer divers. Er zijn rationalistische groepen die bijgeloof en dergelijke bestrijden door de trucjes te ontmaskeren van 'heilige' mannen die veel aanzien verwerven en geld krijgen van mensen die al niets hebben. Ze gaan ook naar zoveel mogelijk scholen om uit te leggen dat al die 'wonderen' te verklaren zijn, en leggen zo de nadruk op het belang van de wetenschappen. In Chiralla – in Andra Pradesh, aan de oostkust van India – werd een schooltje opgericht: *Viveka Vidyalayam*, 'rationalistische school', een écht humanistisch schooltje. Kinderen leren er met een open blik

de wereld te bekijken. Ze leren er kritisch zijn, ze leren er dat alle mensen gelijkwaardig zijn. Voorwaar geen sinecure in een land waar kasten nog altijd een belangrijke rol spelen in het sociale leven, waar godsdiensten niet zomaar naast elkaar maar vaak *tegen* elkaar bestaan, waar mirakelmannen kritiekloos gevolgd (én rijk gemaakt) worden... Het onderwijs in India is heel erg cognitief gericht. Er zitten veel leerlingen – een vijftigtal – in de klas, en men is buitengewoon streng. Leerlingen moeten erg veel leren, uit het hoofd leren ook, drill, en pakken huiswerk. En ‘uiteraard’ is dat alleen voor leerlingen van wie de ouders het zich kunnen veroorloven.

Humanistische opvoeding is nodig willen we uiteindelijk verantwoordelijke volwassenen krijgen. Is het immers niet zo dat – naast het cognitieve – het belangrijk is om ook te laten zien hoe mensen met elkaar moeten samenleven, wat ook hun sociale achtergrond, hun levensbeschouwing, hun *gender*,... is? Het is belangrijk te streven naar een gelijkwaardige opvoeding voor iedereen, men moet op zoek gaan naar vrijheid en verantwoordelijkheid, terwijl men zeker niet uit het oog mag verliezen dat wetenschappelijke bevindingen belangrijk zijn bij het ‘uitdiscussiëren’ van (levens)problemen.

Intussen is dit schooltje door geldgebrek (het kreeg geen overheidsgeld) een andere weg ingeslagen: er is een lerarenopleiding, die wel kan rekenen op overheidssteun, maar tegelijkertijd geven die studenten les aan jonge kinderen. Natuurlijk kan geld worden ingezameld en overgemaakt aan het schooltje, maar er kan veel meer: leerlingen zedenleer kunnen info uitwisselen, corresponderen via e-mail... Er is ook het *Atheist Centre* in Vijayawada (ook in Andra Pradesh), gesticht door Gora en nog

steeds beheerd door zijn kinderen en kleinkinderen. Ook zij strijden tegen alle mogelijke vormen van bijgeloof en traditionele gewoontes. In dit centrum worden alleenstaande vrouwen opgevangen en ze krijgen er een opleiding, straatkinderen kunnen er terecht en er is een polikliniek waar dokters gratis komen werken. Er wordt seksuele voorlichting gegeven en anticonceptiva meegegeven. Buiten de stad is er een project voor het opvangen van familieleden van gevangenen, die er – na de vrijlating – ook terecht kunnen. Zij leven in een dorpsgemeenschap en voorzien door landbouw in hun eigen behoeften. Bovendien probeert men vanuit het *Atheist Centre* ook noodhulp te bieden, zoals een paar jaar geleden aan de slachtoffers van de tsunami.

Er is ook het *Adopt A Village-project*: men wil de *Dalits* (de onaanraakbaren), de laagste kaste, een menswaardig leven geven. Dat houdt bijvoorbeeld in dat ze betere woningen maar vooral ook waterpompen krijgen, dat ze niet meer aan de rand van de dorpen moeten wonen waar de vuilnisbelten zijn, dat ze de kans moeten krijgen om hun kinderen naar school te sturen... Het kastensysteem bestaat officieel niet meer in India – het is bij wet afgeschaft – én er is schoolplicht, maar overtredingen worden niet bestraft... Wie een dorp adopteert, engageert zich om drie achtereenvolgende jaren drieduizend euro te schenken. Met die som is men inderdaad in staat om de basisbehoeften voldoende te verbeteren.

Ook Afrika ontwaakt

Ook in Afrika komen er langzaam maar zeker humanisten die zich verenigen. Uiteraard zijn hun problemen wel enigszins anders dan de onze. We kunnen hen niet helpen met ‘onze

blijde boodschap’, we kunnen hen steunen: financieel uiteraard, maar ook door over hun werk te praten en bekend te maken dat niet alle mensen in India of Afrika een of andere godsdienst aanhangen.

En er is erg veel te doen, in een continent waar kinderen gedood worden omdat een of andere ‘tovenaar’ hen ‘heks’ noemt. Alweer dat bijgeloof. Er zijn de schendingen van de mensenrechten, ook in het dagelijkse leven. Homoseksualiteit is niet alleen verboden, de publieke opinie staat erg vijandig. Ook daar doet zich het fenomeen voor dat humanisten strijden tegen bijgeloof, dat ze zich concentreren op het oprichten van scholen. Ze beseffen dat een goede wetenschappelijk verantwoorde opleiding ontzettend belangrijk is. Er zijn in de buurt van Kampala (Oeganda) drie schooltjes die door een groep humanisten letterlijk gebouwd worden, en waar reeds een aantal kinderen schoollopen. Dat is echt niet omdat ze zo graag eigen schooltjes willen, wel omdat ze meer kinderen de kans willen geven om te studeren.

Besluit

Wat zo ontzettend belangrijk is aan al deze projecten is dat ze door de mensen die er wonen zelf worden gedragen. Dat noch in de projecten in India, noch in Afrika, gevraagd wordt om ‘humanist’ te worden. Men helpt mensen die het nodig hebben, maar men leert hen vooral zelf verder te gaan. Men probeert de autonomie terug te geven aan die mensen. Daarom is het belangrijk dat vrijzinnig humanisten zich ook internationaal verenigen. We kunnen van elkaar leren. #

Sonja Eggerickx

Weg mit dem Religionsunterricht

Een enquête

Weg mit dem Religionsunterricht' was de titel van een hoofdartikel in *Profil – Das unabhängige Nachrichtenmagazin Österreichs*¹. Het onderwerp is bijzonder actueel, ook in ons land nu we geconfronteerd worden met heibel rond het dragen van religieuze symbolen door ambtenaren (wanneer ze in contact komen met het publiek) en door leerlingen en leerkrachten op school.

In 'Weg mit dem Religionsunterricht' pleit Christian Rainer onverbloemd voor de afschaffing van de lessen godsdienst in de scholen. Zijn artikel is interessant, omdat Oostenrijk (8,4 miljoen inwoners) te vergelijken is met het Vlaamse gewest: sterke extreem rechtse partijen en een zéér sterke katholieke partij; de leraren godsdienst worden in Oostenrijk zoals bij ons betaald door de staat. Een verschil is dat men weliswaar godsdienstonderwijs kan weigeren – wat enige moed vereist – maar dat er geen lessen niet-confessionele zedenleer zijn. Wat was de aanleiding tot het schrijven van vernoemd artikel?

Als gevolg van klachten van islamitische ouders en van de ambassadeur van Turkije over leerkrachten islamitische godsdienst werd een enquête uitgevoerd. Enkele uitspraken werden aan deze laatste voorgelegd met de vraag aan te geven in welke mate ze ermee konden instemmen.

'Ik wijs democratie af, omdat ze niet te verenigen is met de islam': 7,1% der leraren is akkoord ('tritt zu'), 14,8% eerder akkoord; 14,8% eerder niet; 63,3% helemaal niet.

'Ik heb er begrip voor dat moslims, wanneer ze de islam afvallen, de doodstraf krijgen': 8,6% akkoord; 9,6% eerder akkoord; 14,8% eerder niet; 67,4% helemaal niet.

'Ik zie een tegenstelling tussen moslim zijn en

Het artikel 'Weg mit dem Religionsunterricht' verscheen in dit nummer van het tijdschrift *Profil* (nr. 6, jg. 40, februari 2009).

Europeaan zijn': 5,7% akkoord, 22,8% eerder akkoord; 15,7% eerder niet; 55,8% helemaal niet.

'Ik wil er graag voor zorgen dat leerlingen kunnen erkennen dat zij, omdat ze moslims zijn, beter zijn dan hun medeleerlingen': 18,5% akkoord, 25,8% eerder akkoord; 20,0% eerder niet; 35,9% helemaal niet.

Ongeveer één vierde van de leraars islam heeft dus *ein unklares Verhältnis zu Demokratie und Menschenrechten*, maar wordt toch betaald met belastinggeld en heeft een grote invloed op de vorming van kinderen. Afschuw was er bovendien over het schoolboek *Erlaubtes und Verbotenes im Islam* (Toegestaan en verboden in de islam) waarin volgende zaken waren opgenomen: de bedreiging met de doodstraf voor homoseksuelen, de aanbeveling ongehoorzame vrouwen en kinderen 'lichte' slagen toe te dienen, het 'brandmerken' als zondares-

sen van vrouwen die zich geschminkt of zonder hoofddoek vertonen, enzovoort.

Michael Häupl, de socialistische burgemeester en *Landeshauptmann* van Wenen, en tevens de voorzitter van de *Österreichischen Städtebundes*, zei: 'Indien de afzonderlijke geloofsgemeenschappen er niet in slagen om in deze kwestie orde op zaken te stellen, moet de overheid overnemen. De waarden van de Verlichting (*Aufklärung*) moeten in alle Weense scholen doorgegeven worden.' Kijk, dat is nu nog eens 'socialisme met een smoel'!

Let wel: interessant en billijk zou zijn een gelijkaardige enquête uit te voeren bij alle leraren van alle godsdiensten, zowel bij ons als in Oostenrijk.

Een conclusie en een voorstel

Samen met velen sluit ik me aan bij Christian Rainer: schaf dat vak godsdienst af. Maar wat dan met het vak niet-confessionele zedenleer? Mogen de kinderen geen morele waarden meer meekrijgen? Zeker wel, maar gelieve alle kinderen voor te bereiden op een leven in een multiculturele samenleving. Vervang in alle netten het vak godsdienst (en om redenen van formele symmetrie ook niet-confessionele zedenleer) door filosofie. Filosofie houdt niet alleen ethiek in, maar ook epistemologie (kennisleer: hoe weet ik?) en ontologie (zijnsleer: wat weet ik?). Deze drie hoofdstukken houden verband met elkaar.

Filosofie behelst alleszins ten eerste kritisch denken (zie Socrates en zijn opvolgers) – wat overigens noodzakelijk is ten overstaan van het huidige overweldigende informatieaan-

bod; ten tweede een overzicht van de geschiedenis van het denken, inclusief het ontstaan en de evolutie van de belangrijkste levensbeschouwingen, waaronder het atheïsme; ten derde vertrouwdheid met ten minste die morele waarden/normen die alle levensbeschouwingen gemeen hebben.

'Maar maak je er dan geen nihilistische criticiasters van?'; kan men zich afvragen. Niet indien ook creatief denken en maatschappelijk engagement aangemoedigd worden. Niet indien het dynamische karakter van de

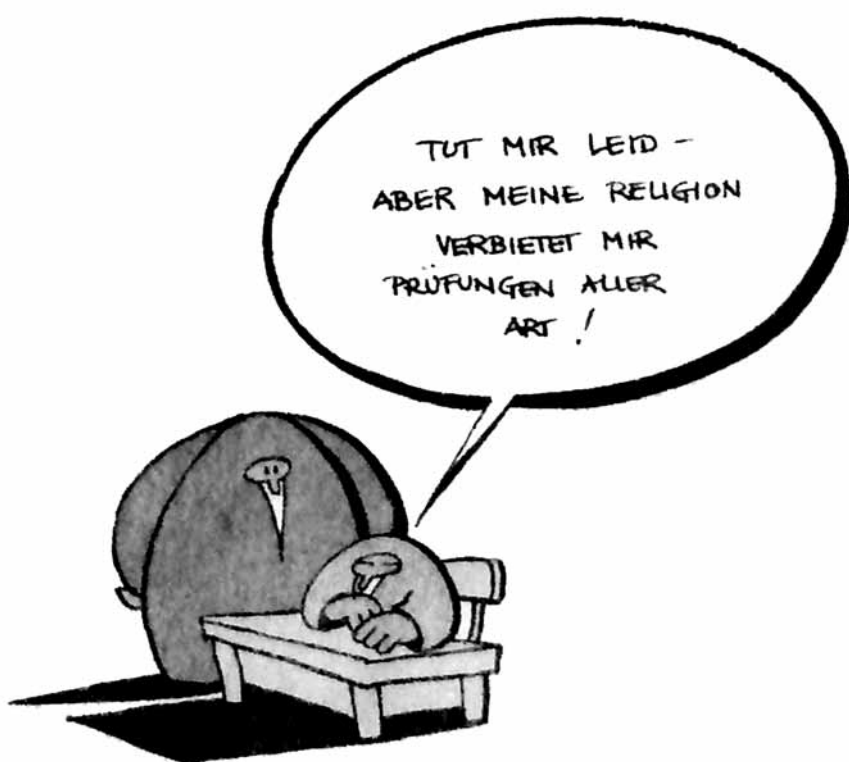
geschiedenis aangetoond wordt. Psychisch gezonde, niet angstige mensen gedragen zich overigens van nature als verantwoordelijke, sociale wezens. Ze willen de juiste beslissingen nemen (dus op grond van correcte informatie en logica), zeker wanneer ze geconfronteerd worden met moeilijke ethische vraagstukken.

Professor Johan Braeckman bracht tijdens een gesprek het probleem ten berde van de kwalificatie der lesgevers. Ik begrijp zijn bekommernis. Zelf kreeg ik zedenleer van een leraar

die achteraf een overtuigd en zelfs devoot katholiek bleek te zijn. Op het programma van het laatste jaar van mijn atheneum stond destijds de kennismaking met de belangrijkste levensbeschouwingen. Merkwaardig genoeg vernamen we dan dat het christendom boven de andere uitstak. De tijden zijn gelukkig veranderd. Vandaag krijgen leerkrachten hun specifieke opleiding aan niet-confessionele hogescholen en universiteiten, en is er een degelijk studieprogramma.

Enkele elementen van een oplossing voor het probleem kunnen alleszins gevonden worden in een duidelijke stipulatie van de gewenste eindtermen, geldend voor alle netten (let wel: eindtermen zijn minima); de controle door een pluralistisch college van inspecteurs (pluralistisch, omwille van de neutraliteit in dit college als een geheel); gezamenlijk overleg bij het opstellen van de leerboeken (netoverschrijdend); bijscholing van de huidige leerkrachten.

Filosofie pogen te introduceren in alle netten is een hachelijke onderneming. In ons land wordt onderwijs door velen nog steeds beschouwd als het jachtterrein van de kerken en dus niet als een opdracht van een seculiere overheid. Ondanks de geestelijke rijkdom die onze beschaving te danken heeft aan denkers als Socrates, Spinoza, Kant, blijven machtige belangengroepen filosofie beschouwen als 'de dienstmaagd van de theologie' en zou Socrates waarschijnlijk nog steeds veroordeeld worden. Inderdaad: *'Wo der Glaube anfängt, kann mit freier Wissenschaft schnell Schluss sein'* (letterlijk: waar het geloof aanvangt, kan het snel uit zijn met de vrije wetenschapsbeoefening). Dit konden recentelijk onder meer de moslim professor Sven Kalisch, de katholieken Hans Küng, Uta Ranke-Heinemann, Eugen Drewermann en de protestant Gert Lüdemann

© Profil

ondervinden².

Vrijzinnigen mogen de strijd zeker niet opgeven. We moeten er blijven aan herinneren dat de scheiding van kerk en staat een einde maakte aan de ellende van godsdienstoorlogen en stagnatie. Het is de seculiere staat die zorgt voor vrede onder de burgers – denken we maar aan de huidige toestand in het Midden-Oosten – of om het met de woorden van een groep katholieken verenigd rond het tijdschrift *Golias*³ te zeggen: ‘Slechts *la laïcité* kan de vrijheid van geloof (*une démarche libre de foi*) waarborgen.’ De mensen die de neutrale, seculiere staat verdedigen werden nog maar eens in het gelijk gesteld door de feiten: in de scholen waarin het ostentatief dragen van religieuze symbolen verboden werd, keerde de rust terug. Veel meisjes waren overigens blij er geen hoofddoek meer te moeten dragen!

Filosofie pogen te introduceren in alle netten is een hachelijke onderneming. In ons land wordt onderwijs door velen nog steeds beschouwd als het jachtterrein van de kerken en dus niet als een opdracht van een seculiere overheid.

De tegenstand

Ik weet dat een aantal postmoderne cultuurrelativisten er anders over denken, maar we moeten als vrijzinnigen verdomd goed beseffen dat het katholieke, islamitische en joodse establishment (en bepaalde integristische hindoeïstische en boeddhistische organisaties in het buitenland) onverdroten zullen blijven vechten tegen de ideeën van de Verlichting en tegen de seculiere staat. Conservatieve katholieken, fundamentalistische moslims en orthodoxe Israëlieten vormen duidelijk één front, niet alleen in de Verenigde Naties (wanneer het bijvoorbeeld gaat over het propageren van familieplanning), maar ook in het zogenaamde hoofddoekendebat. Ze blijken bovendien baat te hebben bij de huidige oorlogen. Vrijzinnigen – en andere verdedigers van de seculiere staat – worden ondertussen beschuldigd van ‘het willen toedekken van

Seculiere afspraken en wetten hebben voorrang op levensbeschouwelijke en sektarische particulariteiten, zeker wanneer fanatici de verworven vrijheden in het gedrang willen brengen via sociale druk en zelfs geweld.

© ANP/EPA

collectieve cultuurverschillen', 'het verban-
nen van het dragen van religieuze symbolen
uit het openbare leven' (professor Ides Nicaise
van de KUL, De Morgen, 24/09/09). Bovendien
vonden Benyaich (KUL) en Stouthuysen (VUB)
het nodig te stellen: 'In dit land is door de vrij-
zinnigheid de historische fout gemaakt zich in
een zuil te verenigen' (De Morgen, 16/09/09).

Mijne heren opiniemakers, geen enkele vrij-
zinnig humanist kan tegen de vrijheid van
vereniging, van meningsuiting, van pers en
van geweten zijn. In het Westen mag men
in de openbaarheid vertellen wat men wil,
gekleed lopen zoals men wil en zich versieren
hoe men wil; men mag een groot kruis dragen,
een hoofddoek, een fez, een oranje kleed, hek-
senamuletten enzovoort, maar mits men de
openbare orde – democratisch bepaald – res-
pecteert. En dan kunnen bepaalde zaken niet,
zoals bijvoorbeeld het dragen van een boerka
op straat. Tot nu toe vinden de meeste mensen
in ons land nog steeds dat de overheid neutraal
moet zijn en zich als dusdanig moet gedragen
en vertonen. Zonder de actieve inzet van vrij-
zinnigen zou dat wel eens kunnen veranderen.
Meer dan eens zagen we in de geschiedenis
een terugval – denken we maar aan de barba-
rij van de Tweede Wereldoorlog en wat eraan
vooraftging... Waakzaamheid blijft geboden.

Mag ik er ook op wijzen dat de kerken, mos-
keeën en synagogen in ons land beschermd
worden, dat de klokken mogen luiden (zelfs
als ze ook mensen die in ploegen werken, wak-
ker houden) en dat hier geen Boeddhabeelden
opgeblazen worden. Humanisten erkennen
zeker de rijkdom van de diversiteit. In de les
geschiedenis leerden we, alleszins in het offi-
cieel onderwijs, dat we veel aan de Arabische
cultuur te danken hebben. Ik wil er ten over-
vloede aan herinneren dat een belangrijke

factor in de secularisatie van Europa (en in de
aanloop naar de Verlichting) de toegang tot
de Griekse en Romeinse auteurs was. Dankzij
de Arabieren bleven hun teksten bewaard.
Christenen hadden gepoogd elk spoor van het
'heidendom' te vernietigen en waren daar zelfs
grotendeels in geslaagd – dat schijnt 'men' ver-
geten te zijn. In de negende eeuw was Damas-
cus een toonbeeld van een tolerante, multicul-
turele, dynamische beschaving. Maar die tijd
is voorbij.

Vandaag menen vooruitstrevende moslims
dat hun tradities zich moeten verrijken met
de typische verworvenheden van de westerse
beschaving. Er begint zich trouwens een ken-
tering af te tekenen: 'Hypermoderne en peper-
dure Koning Abdullah Universiteit legt mos-
limtradities naast zich neer. In Saoedi-Arabië
kunnen vrouwen voor het eerst ongesluierd
en samen met mannen studeren.' (De Morgen
28/09/09).

Moslims (en katholieken, israëlieten, enzo-
voort) moeten, zoals iedere andere ingezetene
van een land, er de wetten en reglementen van
respecteren. Seculiere afspraken en wetten
hebben voorrang op levensbeschouwelijke
en sektarische particulariteiten, zeker wan-
neer fanatici de verworven vrijheden in het
gedrang willen brengen via sociale druk en
zelfs geweld.

Wat ten slotte onze zogenaamde zuilvorming
betreft: 1) wanneer het onderwijs – en in het
bijzonder het hoger onderwijs – gemonopo-
liseerd wordt door een kerk (welke ook!), wor-
den vrijzinnigen wel verplicht een vrije univer-
siteit op te richten; 2) ook vrijzinnigen hebben
recht op morele bijstand, net als gelovigen, en
3) onze culturele en levensbeschouwelijke ver-
enigingen hebben evenveel recht op subsidies

als de kerken en hun zeer talrijke, machtige
mantelorganisaties.

Wie denkt zich beter thuis te voelen in een
monolithische samenleving, wil ik met plezier
enkele adressen geven. De migratiestroom
loopt echter in de omgekeerde richting.

Een woord van dank

Voor het tot stand komen van dit artikel ben ik
dank verschuldigd aan prof. dr. J. Braeckman,
lic. S. Eggerickx, dr. R. El-Khadem en prof. dr. H.
Van Hoorde. #

Albert Comhaire

Noten

1. Nummer 6 – 40, jaargang 2, februari 2009.
2. *Der Spiegel*, nummer 39/22.908: *Kaum ver-
hüllte Drohung*.
3. Zie de e-krant ResPUBLICA, nummer 595,
21/08/08.

Een persoonlijke kijk op religie in Afrika

De Engelse geograaf Nicholas Marshall Brown woonde en werkte de voorbije vijf jaar in Togo en Oeganda. De Geus vond hem bereid om ons te berichten over de rol van religie in hedendaags Afrika. In deze bijdrage doet hij zijn persoonlijke visie hierop uit de doeken.

Afrika is van nature een vruchtbare rekruteringsbodem voor de wereldgodsdiensten. In veel Afrikaanse landen is de meerderheid van de bevolking aangewezen op landbouw voor eigen gebruik. De inwoners zijn er overgeleverd aan de natuurelementen, maar vaker nog aan misbruik en verwaarlozing door hun medemensen. Oorlog, hongersnood en epidemieën behoren tot de alledaagse realiteit in grote delen van Afrika. Dat de mens fundamenteel hunkert naar een beter leven of gelooft dat er een hoger doel moet zijn, is dan ook begrijpelijk in deze context. Ook de dominantie van het christendom in het middeleeuwse Europa kan immers verklaard worden door de troost die een grotendeels landelijke bevolking van arme boeren geput moet hebben uit de rituelen en idealen van een kerk die haar volgelingen grote spirituele (en afen toe meer wereldse) beloningen voorhield.

In het Afrika van vandaag is de invloed van de twee grote wereldgodsdiensten, de islam en het christendom, alomtegenwoordig en nog steeds groeiende. Terwijl de geloofsgemeenschappen in Europa en sommige delen van Azië achteruitgaan, verwelkomen de Afrikaanse kerken en moskeeën meer gelovigen dan ooit tevoren. Fundamentalistische islamieten zitten vast in het zadel in grote delen van Noord-Afrika en hebben er de strikte sharia-wetgeving ingevoerd, terwijl al even orthodoxe stromingen van de evangelische kerk de gevestigde orde van de rooms-katholieke en anglicaanse gemeenschappen ten zuiden van

de Sahara bedreigen. Over het hele continent hunkeren de hongerige massa's naar verlossing, en er is dan ook geen gebrek aan fanatiekelingen en de nodige opportunisten die beweren daarvoor te kunnen zorgen.

'Psalm 90'

Een amusant voorbeeld hiervan is het geval van een bekende Oegandese prediker die op de nationale luchthaven werd tegengehouden door achterdochtige douanebeambten. Zij vroegen zich niet af hoe het mogelijk was dat een dienaar Gods een reis naar de VS had gemaakt die wellicht tienmaal meer had gekost dan het gemiddelde jaarinkomen van zijn landgenoten. Zo verbazingwekkend was dit immers niet in een land waar een nog populairdere prediker rondrijdt in een vanuit Amerika geïmporteerde kanariegele Hummer met de gepersonaliseerde nummerplaat 'psalm 90'. Nee, ze wilden gewoon weten waarom deze dienaar Gods een toestelletje bij zich had dat lichte elektrische schokken kon produceren. Waarop de goede man antwoordde dat dit een geschenk was voor zijn zeventienjarige dochter. Zowat iedereen, waaronder enkele zich verkneukelende rivalen, begreep echter dat de charlatan dit toestelletje gebruikte om indruk te maken op zijn volgelingen tijdens genezingsessies, waarin de 'patiënten' echt een energiestoot voelden, zij het dan in de vorm van een elektrische schok. Het valt sterk te betwijfelen of deze techniek in staat is om aidspatiënten te genezen, maar daarom niet getreurd: wie niet genas, gaf daarmee aan dat zijn geloof tekortschoot.

Aids is een ware gesel voor het Afrikaanse continent, en Oeganda vormt hierop geen uitzondering: momenteel is naar schatting

7 procent van de bevolking hiv-positief. In de jaren negentig lag dit cijfer nog op een schrikwekkende 18 procent, waarna een duidelijke daling werd ingezet dankzij het baanbrekende ABC-beleid. In het kader van dat beleid werd de bevolking geadviseerd om zich te onthouden (A: *Abstain*), trouw te zijn aan één partner (B: *Be faithful to one partner*) of een condoom te gebruiken (C: *Use a Condom*). De daling van het aantal hiv-besmettingen kwam echter tot stilstand toen de Amerikaanse conservatieven onder druk van bepaalde stromingen binnen de evangelische kerk hun controversiële strategie invoerden die bepaalde dat het gros van de buitenlandse hulp moest gaan naar organisaties die seksuele onthouding promoten... In een land waar mannen soms twee of meer vrouwen hebben en voor veel mensen plezier maken onlosmakelijk verbonden is met drinken en dansen, had deze aanpak bijzonder weinig kans op slagen. Maar heeft de realiteit bepaalde Europeanen en Amerikanen er ooit al kunnen van weerhouden om hun gebrekkige en achterhaalde geloofssystemen op te dringen aan andere culturen?

'Gij zult uw naaste uitbuiten'

De missionarissen strijken nog steeds in dichte drommen neer in Afrika – duizenden, en waarschijnlijk zelfs vele tienduizenden westerlingen die ervan overtuigd zijn dat ze een hoger doel dienen door anderen tot hun geloof te bekeren. Honderdduizenden, of misschien wel miljoenen vrijgevege christenen in het Westen steunen hen daarbij financieel in de vorm van geldelijke bijdragen en 'giften' van oude kleren en speelgoed. Ongetwijfeld is dit werk zeer dankbaar, en niet alleen op spiritu-

Nicholas Marshall Brown aan het werk in Oeganda

eel vlak. Veel missionarissen zijn op tweejarige basis in vorstelijke verblijven gehuisvest, op hun wenken bediend door de nodige koks, tuiniers en dienstmeiden. Ze wonen er luxe conferenties in exclusieve resorts bij om er tijdens een vijfgangendiner te debatteren over duurzame ontwikkeling in Afrika, terwijl hun kinderen op de beste internationale scholen van het land zitten. Kortom, ze leiden er een vanuit recreationeel oogpunt volmaakt leven. Het is haast onmogelijk om in Afrika een nationaal park te bezoeken zonder op een vrolijk missionarisgezin in een indrukwekkende 4x4 te botsen, dat er komt genieten van een welverdiende rust na de beproevingen van de werkweek. Niet dat dat werk, laten we wel wezen, zo zwaar is. Weinig Afrikanen zullen de autoriteit van een Europese missionaris in vraag durven stellen, en die missionaris kan zijn activiteiten dan ook ver van de bekrompen kritiek en bureaucratie van het geseculariseerde Europa ontplooiën. Controle op het vlak van kinderscherming of kwalificaties zijn in Afrika niet nodig – elke blanke met een beetje *cash* en een ronkende geloofsbelijdenis is er welkom!

Dit cultureel agressieve en hypocriete gedrag biedt misschien wel de beste verklaring voor de uitbuiting waarmee de hedendaagse godsdiensten in Afrika gepaard gaan. De associatie van het christendom met rijkdom en maat-

schappelijke status valt moeilijk te ontkennen en een opeenvolging van Afrikaanse politieke leiders is zich zeer goed bewust van de macht die de kerk verleent. Hun luidkeels verkondigde christelijke geloof en waarden steken schril af tegen hun door eigenbelang gekenmerkte gedrag, maar een kniesoor die daarop let. 'Gij zult uw naaste uitbuiten' zou een zeer geschikte leuze zijn voor de geloofsagenten in Afrika. De schade die deze fanatici in Afrika berokkenen komt het duidelijkst tot uiting in de gewelddadige confrontaties die ze uitlokken tussen bevolkingsgroepen die op dezelfde schaarse hulpmiddelen zijn aangewezen. De grootste brandhaarden liggen langs de oude, etnisch geladen breuklijn tussen het Arabische noorden en het Afrikaanse zuiden, waar elk conflict gekleurd wordt door een verwoestende religieuze haat. Van de koptische strijders uit Ethiopië die Somalische moskeeën platbranden, over de bomaanslag op een Israëliisch hotel in Kenia in 2002 door Al Qaeda-aanhangers tot de *killingfields* in Soedan: religie inspireert tot de wreedste excessen van menselijke bestialiteiten. Een huiveringwekkend voorbeeld uit Oeganda is de wreedaardige rebellenbeweging die zich het *Lord's Resistance Army* noemt en Oeganda op het pad van de Tien Geboden wil leiden. Helaas wordt hun lezing van deze op zich al archaïsche en twijfelachtige voorschriften in de praktijk gebracht door onnoemelijk wrede verminkingen, verkrachtingen en moorden, die de afgelopen twintig jaar tienduizenden mensen hebben gedood of ernstig getraumatiseerd, terwijl miljoenen anderen zijn ontheemd en op de vlucht zijn geslagen door Centraal-Afrika.

Opeen meer individueel niveau, maar op wijdverspreide schaal, zijn er de vernederingen en ontberingen van aidsdragers die wachten op genezing door het geloof, dat vreemd genoeg nooit optijd ingrijpt om hen te redden. De kans

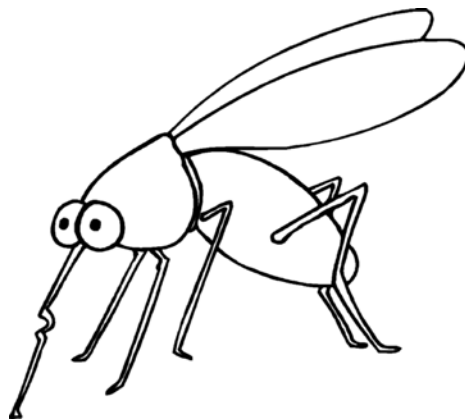
is zeker niet denkbeeldig dat hun kinderen na hun dood grootgebracht zullen worden in door de kerk geleide instellingen waar fysiek en seksueel misbruik de dienst uitmaken. Dat zal niet alleen hun eigen ontwikkeling fnuiken, maar ook de gezondheid en het welzijn van hun reeds gemarginaliseerde naties, wanneer een generatie van ongewenste kinderen moet vechten om te overleven in een wereld waarin ze door God blijkbaar onwaardig worden bevonden. In een dergelijke context slinken de kansen op gelijkheid tussen de mensen drastisch.

Tot slot

Maar is dat allemaal de schuld van de godsdiensten? Uiteraard niet. De macro-economie, het tribalisme, het kolonialisme, de schuldenlast en de corruptie spelen zeker een rol in dit verhaal. En religie kan inderdaad een middelpunt vormen voor gemeenschapsrelaties, basisonderwijs en een aantal van de mooiste gezangen die de mens ooit heeft voortgebracht. Deze positieve punten zinken echter in het niet bij de cruciale rol die de godsdiensten spelen om het slechtste in de mens naar boven te brengen. Ze dragen bij tot het fatalisme waardoor vele Afrikanen hun situatie als normaal aanvaarden, als ware die van hogerhand voorbestemd. 'Als God het wil/Insjallah, zullen de zaken wel beter gaan.' Dat is echter weinig waarschijnlijk zolang het koloniale juk van de archaïsche godsdiensten uit het Midden-Oosten niet afgeworpen wordt en vervangen wordt door een culturele trots en integriteit die geworteld zijn in het eigen erfgoed en de eigen tradities van Afrika. #

Nicholas Marshall Brown
Vertaling: CT Belgium

Crisisdagboek

Siurisinek – Turks voor scherpe vlieg – houdt sinds februari 2009 een crisisdagboek bij. In deze rubriek leest u zolang de crisis duurt in enkele dagboekfragmenten over zijn schouder de krantenkoppen mee.

Donderdag 17 september 2009

De Standaard: Van Buggenhout verdacht in Fortisgate
De Tijd: Nieuwe mokerslag in Fortisgate

Vandaag word ik door mijn krant op een flinke portie galgenhumor getrakteerd. Geert Wilders houdt niet van hoofddoeken en beschouwt ze als klare milieubezodening. Maarvermits hij als leidervan de Nederlandse Partij voor de Vrijheid vermoedelijk een probleem heeft met verbieden, vraagt hij enkel de invoering van een vergunning voor het dragen van een hoofddoek. En 't zou geen echte Nederlander wezen had ie hiervoor ook geen origineel, grof, kwetsend naampje bedacht: *de kopuoddentaks* (à rato van duizend euro per jaar en 'per kop').

Maandag 21 september 2009

De Morgen: Minder verkeersdoden in Vlaanderen, meer in Wallonië

De Standaard: België misliep opslagcapaciteit olie

Onder een stralend najaarszonnetje genoten vele duizenden mensen afgelopen weekend van een autoloze zondag in 34 steden en gemeenten van ons land. Ook Gent was dit jaar voor het eerst van de partij. De achterliggende filosofie van deze actie is het publiek warm te maken voor het gebruik van alternatieve vervoersmiddelen, zodat de steden leefbaarder worden en de CO₂-uitstoot wordt teruggeschroefd.

Maar autoloze zondagen zijn niet helemaal nieuw in onze Belgische geschiedenis: ook in 1973 en 1974 werden wij hier op vergast, niet enkel in de steden maar over het ganse Belgische grondgebied. In tegenstelling tot nu was de maatregel toen ingegeven door de petroleumcrisis, van het milieu lag de goegemeente op dat ogenblik nog niet wakker en groene jongens waren nog verborgen witte raven waar de meesten onder ons nooit van gehoord hadden, en Agalev – thans Groen! – was nog niet politiek geboren.

Ja, tijden veranderen, accenten worden verlegd, maar terzeldertijd geldt ook 't adagium dat de geschiedenis zich herhaalt. Toen startte het met een oliecrisis, de eerste in 1973, gevolgd door een tweede in 1979, en ook toen rolde de bal, de economie ging kopje onder en de Belgische staatsschuld steeg tien jaar lang ononderbroken. En ook het sociale bloedbad was zeer groot, de werkloosheid onder jongeren was dermate dramatisch dat eerst BTK-projecten, gevolgd door DAC-projecten en als laatste Gesco-projecten het levenslicht zagen.

Ik heb net via *deredactie.be* nog de uitzending van *De Zevende Dag* van gisteren beluisterd en dat is me echt, echt niet goed gekomen. In een debat met vertegenwoordigers van werknemers en werkgevers verkondigt Rudy De Leeuw van het ABVV dat het Planbureau voorspelt dat er nog 200.000 werklozen zullen bijkomen. Vermits noch de journalist, noch de andere gesprekspartners hierop reageren, neem ik aan dat dit een realistische inschatting is van de toekomst. 't Is voor 't eerst dat ik een dergelijk cijfer hoor noemen en 't slaat me echt met verstomming. Als we daar nog het spookbeeld van de toenemende vergrijzing, de reeds bestaande vierdewereldarmoede en de groeiende onmin onder de *moslimmigran-*

tenbevolking bijtellen, dan wordt het totaalplaatje *pik-en-pikdonker*.

Toen ik op 12 februari mijn crisisdagboek startte, schreef ik dat de crisis weergaloos zou worden. Nu merk ik dat ik de term weergaloos tomeloos onderschat heb. En nu gaandeweg de schellen meer en meer van mijn ogen vallen en de omvang van de crisis almaar duidelijker afgetekend wordt, merk ik dat dit dagboek te veel van mij begint te vergen.

Dinsdag 22 september 2009

De Morgen: Hoger onderwijs staat boven de crisis

Of het al dan niet ten gevolge van de crisis is laat ik in het midden, maar feit is dat gisteren bij de start van het nieuwe academiejaar zes procent meer jongeren ingeschreven zijn aan de universiteiten van Vlaanderen.

Als trouwe Geuzenhuisfan kan ik ook niet voorbijgaan aan het feit dat de nieuwe campus van de Arteveldehogeschool aan de Kantienberg gisteren voor het eerst in gebruik genomen werd. 't Was een huzarenstuk om het gebouw ontworpen door Jo Crepain klaar te stomen tegen 21 september, maar 't is gelukt. Architecturaal vind ik het een hoogstandje, en als chauvinistische Westvlaming ben ik dan ook niet weinig fier op de Brugse architect, die jammergenoeg op 20 december 2008 op 58-jarige leeftijd overleed.

Maandag 28 september 2009

De Morgen: De Lijn en VRT onder het mes – vervoersmaatschappij moet in twee jaar 80 miljoen sparen, openbare omroep 40 miljoen

Vandaag viert Brigitte Bardot haar 75ste verjaardag. Het doet me met enige tederheid terugdenken aan mijn kinderjaren en mijn eer-

©Norbert Van Yperzeele

ste kennismaking met het bestaan van zoiets als erotiek en seks. Onder ons kinderen deden honderden aangebrande mopjes over Brigitte Bardot gretig de ronde. In 't geniep natuurlijk, want wij waren geacht beschermd te worden tegen zoiets vies als lichamelijke liefde. Het waren tijden waarin de kindertjes nog door ooievaars gebracht werden of op bloemkoolvelden geteeld. Eén voorval staat mij nog heel levendig voor. Mijn zusje, negen jaar oud, zat in het derde leerjaar van een katholieke meisjesschool en werd voor 't eerst apart bij zuster directrice geroepen. 'Ma soeur' wist te vertellen dat zij klachten kreeg omdat mijn zus aan haar vriendinnetjes verteld had dat kinderen uit mama's buik komen. Niet waar, zo werd het kind meegedeeld, kinderen komen van onder het hart van de moeder. Zuslief begreep het niet en ik eigenlijk ook niet, want – zo redeneerden wij's avonds – de buik ligt onder het hart, dus betekenden beide beweringen eigenlijk net hetzelfde.

Dinsdag 29 september 2009

De Morgen: Strijd over Lange Wapper loopt zwaar uit de hand – Vlaanderen haalt de buikriem aan

De Standaard: Vlaamse begroting blijft mistig – Prins Laurent helpt eigen instituut om zeep

Iedere keer dat de jobkorting ter sprake komt, rijzen mij de haren ten berge. Ach, wat waren onze Vlaamse regerende politici in de aanloop naar de verkiezingen en in volle crisistijd trots op hun belastinggeschenk. Geen een die zich blijkbaar bewust was dat de maatregel intrinsiek oneerlijk was, enkel bestemd voor mensen met een job, ongeacht hoe groot het inkomen. Vele, vele anderen die het meer nodig hadden, vielen volkomen uit de boot. Maar de tijd van cadeautjes geven is thans voorbij en nu blijkt dat de bijna volledige afschaffing van dit Vlaams misbaksel dit jaar goed zal zijn voor niet minder dan de helft van de vooropgestelde besparing van 1,5 miljard in de begroting voor

komend jaar. Ja, De Standaard bloklettert vandaag wel dat prins Laurent zijn eigen instituut om zeep helpt, maar eerlijk gezegd vind ik dat onze Vlaamse regering het niet zo veel beter deed.

Maandag 12 oktober 2009

De Morgen: Stop oorlog bij sp.a

De Standaard: Damiaan is heilig

Jozef De Veuster, beter bekend als pater Damiaan, heeft er sinds gisteren een nieuwe alias bij: thans gaat ie als Sint-Damiaan door het leven – of liever door de dood, hij is immers al 120 jaar geleden overleden. Paus Benedictus XVI heeft de man heilig verklaard en dat nieuwsfeit nam exact elf minuten in beslag van het 25 minuten durende avondjournaal op Eén (VRT).

Ik stel vast dat het onder vrijzinnigen bon ton is om te lachen met de mirakels die ten grondslag liggen aan eerst de zalig- en nu de heiligverklaring van pater Damiaan. En nu geloof ik natuurlijk ook niet in wat voor mirakels dan ook, maar wat ik wel merk is dat heel wat vrijzinnigen of zelfverkleerde ongelovigen misschien niet in katholieke mirakels geloven, maar hier en daar toch een klein deurtje openlaten. Een heel mooi voorbeeldje daarvan is de homeopathie. Alle dubbelblindproeven wijzen uit dat homeopathische middelen – opgelet, niet te verwarren met kruidengeneeskunde – geen significanter resultaat behalen dan placebo's. En toch zie ik dat vele vrijzinnigen in mijn omgeving ongeacht alle wetenschappelijk onderzoek blijven geloven in de *heilkracht* van homeopathie. Ik heb het ondertussen opgegeven met die mensen in discussie te gaan, want meestal berust het geloof op een eigen, persoonlijke, ontegensprekelijke maar ook wetenschappelijk-ontoetsbare ervaring. Rest me dan nog alleen te denken aan de tal-

loze keren dat mijn ouwe getrouwe huisarts me wist te genezen met zijn geruststellende woorden, woorden die mijn symptomen verzachtten, mijn kwaaltjes lichter en lichter deden worden, tot die als sneeuw voor de zon wegsmolten en ik geloofde dat mijn arts een tovenaars was.

Donderdag 15 oktober 2009

De Tijd: Puik bedrijfswinsten jagen Dow boven 10.000 punten

De Standaard: Horecafraude hard aangepakt

Schoonheid, pure schoonheid mocht ik aanschouwen toen ik deze morgen de gordijnen van mijn slaapkamerraam opentrok. De eerste nachtvorst had immers alle groen met een wit rijmkleedje bedekt en het landschap in een sprookje omgetoverd.

De ochtendkrant brengt me weer met beide voeten op crisisgrond. Dinsdag stelde premier Van Rompuy zijn begroting – of liever besparingsronde – voor aan Kamer en Senaat. Naar goeie ouwe gewoonte zijn rokers en dieselrijders eens te meer de kop van Jut, voor elektriciteitsproducenten valt het bij te dragen steentje al bij al nog mee, banken zijn verwonderd dat zij blijvend geld moeten ophoesten, de grootste besparing – namelijk 734 miljoen – moet komen van de strijd tegen de sociale en fiscale fraude. Nu maar afwachten of de regering dit kan waarmaken.

Donderdag 22 oktober 2009

De Morgen: Drugs in België vol gevaarlijke rommel

De Standaard: Weg vrij voor fiscale superdatabank

Alle kranten besteden vandaag aandacht aan het feit dat de wisselkoers van de euro tot

boven anderhalve dollar stijgt, dat is het hoogste peil sinds augustus 2008. Naar verluidt zou dit niet zozeer te wijten zijn aan terreinwinst van de euro, maar aan de verzwakking van de dollar. In elk geval betekent dit voor Europese bedrijven goed én slecht nieuws: goed, want de olieproducten – die in dollar verhandeld worden – zijn goedkoper; slecht omdat dit de exportproducten duurder en dus minder concurrentieel maakt.

De Tijd titelt vandaag onder meer 'Beurzen kleuren rood', eergisteren was dat nog 'Beurs ontwaakt na winterslaap'. In tegenstelling tot de banken, die bijna unisono jubelen en opnieuw bonussen uitdelen dat het een lieve lust is, blijft het op beursgronden vallen en opstaan. De krant brengt in herinnering dat ook tachtig jaar geleden, na de beurscrash op Black Thursday 24 oktober 1929, in 1930 eerst een stevige remonte kwam, een remonte die later een valse lente bleek.

Kranten lezen is de laatste tijd eigenlijk helemaal geen lachertje – problemen troef –, maar gelukkig is hier en daar toch een hoopgevend bericht te bespeuren. Zo valt vandaag te lezen dat vrouwen in Koeweit door een beslissing van het grondwettelijk hof voortaan zonder toestemming van hun echtgenoot een paspoort kunnen aanvragen.

Laten in Koeweit de vrouwen van zich horen, dan zijn dit in Amerika de atheïsten. Uit deze hoek start maandag een affichecampagne in het drukste metrostation van New York: één maand lang zullen affiches te zien zijn met als slogan 'A million New Yorkers are good without God. Are you?' Volgens atheïstische verenigingen zou het aantal Amerikanen dat zichzelf atheïstisch noemt, gestegen zijn van acht procent in 1990 tot vijftien procent in 2008.

Dergelijke campagnes werden reeds eerder gevoerd in Londense en Spaanse bussen, maar zullen zoals we gewoon zijn van Amerika grootscheepser aangepakt worden, want na de New Yorkse metro komen ook de billboards langs wegen en in het openbaar vervoer aan de beurt. Wat er ook van zij: mijn zegen hebben ze, want ik erger me telkens blauw als ik Obama 'So help me God' hoor verkondigen.

't Zijn trouwens niet alleen de atheïsten die aan getalsterkte willen winnen in de VS. Ook de paus lijkt aldaar de kip met de gouden eieren gevonden te hebben. In anglicaanse conservatieve middens heerst immers een groeiende onvrede na het aanstellen van homofiele en vrouwelijke bisschoppen. Daarom vaardigde paus Benedictus XVI een pauselijk decreet uit dat het mogelijk moet maken voor een grote groep anglicanen, geestelijken en leken om de overstap naar de katholieke kerk te maken.

Woensdag 4 november 2009

De Morgen: Weer 599 jobs weg bij Janssen Pharmaceutica

De Standaard: Zeshonderd farmabanen weg

Soms kan ik me echt voor de kop slaan omdat ik met dit crisisdagboek begonnen ben. Want laat ik eerlijk wezen: alle ontstellende media-berichten ten spijt is mijn toestand en die van de mensen uit mijn omgeving niks gewijzigd en blijven wij ons gewone, vanzelfsprekende luizenleventje verder leiden. Waarom toch niet, denk ik heel dikwijls, mijn kop in 't zand steken? Maar 't is sterker dan mezelf, en ik kan blijkbaar niet anders dan met open ogen kijken naar de wereld om me heen, telkens weer met wisselende gevoelens. #

Sivrisinek

Festen

Gekoesterde trouwe adept van deze overigens terecht geroemde Column,

Van mij wordt verwacht dat ik je telkens opnieuw een waar gebeurd verhaal voorschotel en zo is het weer niet anders. Voorschotelen is hierbij de treffendste woordkeuze, want wat mij is overkomen heeft te maken met de nimmer aflatende stroom van feestelijkheden, soupers, diners en andere fantasterijen die ons telkens te beurt vallen tussen 1 januari en 31 december van het lopend jaar.

Zoals inmiddels genoegzaam bekend ben ik een verschrikkelijk fanatiek tegenstander van de jacht. Hieromtrent zijn talrijke manifesten, lezersbrieven, declaraties en plakaten door mij gepubliceerd. Ik vind niet alleen het gedrag van jagers buitengewoon onethisch (het aan flarden knallen van weerloze konijntjes, fazantjes, hertjes, everzwijntjes en jawel, zelfs reetjes) maar ook hun arrogant gedoe met 4x4 vehikels, hun ongegeneerd over afsluitingen klimmen, hun geschreeuw, hun getoeter, hun bloeddoorlopen ogen, hun naar sterke drank stinkende adem, etcetera.

Laatst nog heb ik er eentje kunnen vangen dat tussen de mazen van mijn net was geglipt. Hij had een rond blozend gezicht dat wat paarser werd naarmate ik zijn strot dichtkneep. Verontwaardigd krijste het dikke ventje: 'Maar dit is een vergissing! Ik jaag hier al jaren niet meer. Ik jaag alleen nog in het buitenland. Ik zit op dit ogenblik zelfs in de Ardennen, wat denk je wel?' Tegenover zoveel logica heb je weinig verweer.

Vergeten we het nare incident. Terug naar de warme sfeer van kerst en oudejaar. Ik geef het niet graag toe, maar mijn vlees is zoveel

zwakker dan mijn wil. Dus begaf ik mij in deze donkerste dagen van het jaar met graagte en een schare intimi naar onze zuidelijke landgenoten. Er is maar één supergastronomisch restaurant dat ik iedereen ten zeerste kan aanbevelen: Le Sanglier des Ardennes in Durbuy.

Over de Parfait au Foie gras kunnen we kort zijn. Het is volstrekt immoreel om dit nog een delicatessete te noemen. Het is gewoon barbarij. Als militant van GAIA kon ik dit gerecht in principe alleen maar in een wijde boog omheen mijn gezelschap uitbraken. Het was dan ook een schokkende ervaring om vast te stellen dat deze gemaltraiterde smurrie mijn palet op hemelse wijze streelde. Stel je daar een Clos d'Abeilley, een Sauterne van 1998 bij voor.

Verscheen vervolgens de Poule Faisane (En Tourte, Salade d'Herbettes aux Noix fraîches). Ik zweer het dat je aan niets kon merken dat dit arme schepsel ergens ten lande werd uitgezet waarna het na het zetten van enkele schuchtere pasjes tot schroot werd herleid. Vergezeld van een Château Margaux Grand Cru Classé liet het arme dier mij spoedig zijn droevig lot vergeten.

Hemeltergend heerlijk was de hazenrug (Rôti au Poivre noir, Compotée de Betteraves aux Figes, Fondant de Châtaignes et Potiron) die met talloze teugen paradijselijke Bourgogne La Chapelle Notre-Dame – een Côte de Beaune, beste kenners – traag naar binnen werd gewerkt. Onder het toenemend genot

van de roes, voelde ik zelfs warme gevoelens opkomen voor een van de echtgenotes van de bevriende schare, wier bekoorlijk silhouet mij eerder nooit zo sterk was opgevallen.

Op dat genadige ogenblik voelde ik plots een stevige hand op mijn schouder. Iemand fluisterde mij toe: 'Een hazenrug, beste meneer, groeit niet aan de bomen!' Oog in oog keek ik in de troebele blik van een kort gestuikt kereltje met rond gezicht en blozende wangen. Hij verwijderde zich meteen en in een kortstondig ogenblik van zinsverbijstering meende ik ergens in de nabije verte een gewoenshot te horen.

Na de calvados kreeg ik het wat benauwd. Een scheut frisse nachtelijke Ardennenlucht zou me wel bekomen. Inkt donker was het op het tuinterras en ik had amper enkele passen gezet of ik liep tegen een naar mijn gevoel ruig heerschap aan. Ik greep de onzichtbare opvriendschappelijke wijze vast (ik herinner me dat hij een allicht dure jas van pure pels droeg) en mompelde: 'Excusez-moi, monsieur.' De man ging niet uit de weg, maar leek wel even weg te zweven om mij vervolgens een duwtje te geven. Op dat ogenblik stak een dankbare ziel het buitenlicht aan. Ik stond oog in oog met een fraai everzwijn dat aan een vleeshaak hing. Uit de droevige kop druppelde het dikke bloed in een zwijgende emmer.

Ook al zou ik dit verhaal daarna in geuren en kleuren hebben verteld aan het steeds vrolijkere tafelgezelschap, niemand zou mij hebben geloofd. Dus zweeg ik, in alle talen, wijselijk – zoals het hoort. #

{Wordt vervolgd}

Willem de Zwijger

Lezer, dit is uw rubriek. Forum is het discussieplatform van De Geus. De redactie behoudt zich het recht voor om uw bijdrage in te korten, echter zonder dat aan de essentie van uw boodschap wordt geraakt. Uitzonderlijk wordt een bijdrage niet gepubliceerd omwille van plaatsgebrek of omdat het behandelde thema al vaak aan bod is gekomen. Heel uitzonderlijk wordt een bijdrage niet gepubliceerd omdat de inhoud volkomen in strijd is met onze beginselen. Stuur uw reacties bij voorkeur via e-mail naar leentje@geuzenhuis.be of op ons adres Kantienberg 9 – 9000 Gent.

Reactie op ‘Steen voor steen’

Yves Van de Steen reageert met onderstaande lezersbrief op het artikel ‘Steen voor steen’ (De Geus november 2009).

Israël en het internationaal recht: Barbertje moet hangen

Binnen het humanisme vind je een brede waaier van ideeën en meningen, maar meestal niet als het over Israël gaat. Met de lofwaardige uitzondering van een Dirk Verhofstadt, Benno Barnard, Mia Doornaert en een Geert van Istendael bijvoorbeeld, ken ik weinig humanisten die het opnemen voor Israël. Israël en de Joden laten nochtans de vrijzinnigen in hun diverse verschijningsvormen met rust. Van de tegenstanders van Israël, de moslims, kan bezwaarlijk hetzelfde beweerd worden, maar toch krijgen zij meestal de schouderklopjes van onze humanisten, niet de Joden. Vrij eigenaardig, maar hetzelfde is gebeurd met de communisten toen, terwijl de liberalen enkel gedoogd werden. Het is een van onze paradoxen, maar zelf probeer ik er wat aan te doen en de Synagoge in het midden te houden. Zo verbaast me het artikel van Leentje Van Hoorde geenszins, maar graag had ik samen met haar en tal van andere vrijzinnigen een nieuw evenwichtiger standpunt uitgewerkt, en daartoe doe ik bij deze een eerste poging.

Degenen die de Palestijnse zaak een goed hart toedragen beroepen zich vaak op het ‘internationaal recht’ om hun veroordeling van Israël te onderbouwen. Zo gebeurt ook hier met de hulp van professor Rik Coolsaet, die meestal anti-Israëliische standpunten verdedigt. Meestal worden daarbij resoluties van de Verenigde Naties aangehaald waarin Israël

wordt veroordeeld dan wel wordt bevolen bepaalde handelingen te verrichten. Dergelijke resoluties zijn er in overvloed. Meer dan een kwart van de VN-resoluties die de mensenrechtensituatie in een land veroordelen hebben betrekking op Israël. Zes van de tien speciale bijeenkomsten van de Algemene Vergadering gingen over het Midden-Oostenconflict en eindigden vaak in een veroordeling van Israël. Voor de (internationale) burger die deze veroordelingen probeert te bezien in het perspectief van de mensenrechten elders in de wereld is de grote aandacht voor vermeend onrecht als gevolg van het optreden van Israël verbazingwekkend. De uitspraken van de VN over Israël kunnen moeilijk als proportioneel worden beschouwd als men beziet in welke gevallen de aantasting van de mensenrechten tot op heden niet werd veroordeeld. Het is voor een objectieve beschouwer moeilijk zich aan de indruk te onttrekken dat in de kwestie Israël het internationaal recht misbruikt wordt om

eng politieke doeleinden te realiseren.

De zaak van het Israëlische veiligheidshek of ‘muur’ zoals die door het internationaal gerechtshof is behandeld, heeft bij juristen tot veel kritische commentaren geleid. Dit betrof allereerst de vraag of het hof deze zaak niet had moeten laten rusten, gezien het feit dat een van de partijen – namelijk Israël – zich niet aan het oordeel van het hof wilde committeren. Het tweede kritiekpunt betrof de vraag of aan het belang van Israël genoeg gewicht is toegekend, ook al wilde dat land zich niet committeren.

Wat het eerste punt betreft: de uitspraak van het hof kon niet bindend zijn, omdat de zaak niet was aangespannen door de betrokken landen, maar door de Algemene Vergadering van de VN. In de formulering van die adviesaanvraag klonk het vooringenomen standpunt van de algemene vergadering door. Zo werd in

het verzoek Israël omschreven als de bezettende macht in het bezette Palestijnse gebied, die zich door de bouw van de muur met al zijn schadelijke gevolgen niet houdt aan de regels van het internationale recht. In de aanvraag was geen enkele verwijzing naar de motieven van Israël voor de bouw van het hek, terwijl de bouw al als illegaal werd bestempeld. De adviesaanvraag kon niet anders bedoeld zijn dan als een verzoek aan het hof om een bevestiging dat het hek in strijd was met het internationale recht. Er werd kennelijk niet verwacht dat het hof, zoals bij een 'normaal' juridisch geschil, de belangen van beide partijen zou wegen. Het leek er veel op dat de Algemene Vergadering van de VN maar een juridisch stempel wenste op zijn politieke stellingname.

Het zou het hof gesierd hebben als het geweigerd had deze rol te vervullen, maar dat deed het niet. Het bracht een advies uit, waarin inderdaad geen belangen werden gewogen, maar alleen maar bevestigd werd wat de Algemene Vergadering wenste te horen, namelijk dat de afscheiding strijdig was met het internationale recht. Zo heeft het hof in zijn uitspraak het recht op zelfverdediging door Israël tegen terroristische aanvallen niet meegewogen, omdat ze zich op het puur formeel juridische standpunt stelde dat het hier alleen kangaan om verdediging tegen een aanval van een andere staat, terwijl de Westoever waar vandaan de terroristische aanvallen werden gepleegd kennelijk niet als een staat werd beschouwd.

Het hof heeft zich in zijn oordeel verder laten

leiden door de vraag of de rechten van de lokale bevolking werden aangetast. Het gaat hier om confiscatie en het agrarisch gebruik van land. Dat zijn uiteraard terechte overwegingen, maar het hof heeft dan weer niet meegewogen wat Israël hier heeft tegen ingebracht, namelijk dat er financiële compensatie beschikbaar was voor eventueel gedupeerden, en er een beroep kon worden gedaan op het Israëlische hooggerechtshof bij vermeende onrechtmatigheden.

Conclusies

Nadat de Britten het mandaat over Palestina hadden gekregen in 1917, gaven zij de zogeheten Balfour-verklaring uit, waarin zij een Joods thuisland in Palestina toezegden. De Arabieren hebben deze belofte nooit kunnen accepteren, en hebben daar vanaf het begin met gewelddadigheden op gereageerd. Het conflict bestaat dus inmiddels meer dan negentig jaar. Het door de lokale Arabieren gepleegde geweld heeft hen nooit enig voordeel opgeleverd. Integendeel, vóór de Tweede Wereldoorlog verloren ze de sympathie van de Britten, na de oorlog die van de westerse en aanvankelijk zelfs van de communistische wereld. Toen vanaf de jaren zestig de Arabische landen en het Oostblok een contra Israël gerichte politieke macht hadden ontwikkeld in de besluitvormende organen van de VN, verloren de Arabieren het op militair gebied van de inmiddels dominante staat Israël.

Arabisch geweld hielp nog steeds de lokale bevolking dieper de put in. De Tweede Intifada vanaf 2000 ruïneerde dat wat er nog over was

van de economie op de Westoever, maar gaf bovenal Israël een legitiem excuus een veiligheidshek te bouwen.

De dominantie van de Arabische en/of moslim-landen in de VN, tot uitdrukking komend in de vele resoluties die Israël veroordeelden, heeft al evenmin tot vrede geleid.

De evident eenzijdige en juridisch inconsistente onderbouwingen van vele van deze resoluties heeft de bereidheid van Israël concessies te doen niet vergroot, maar hebben ook Palestijnse leiders op het verkeerde been gezet.

Toen president Clinton met zijn 'eindbod' kwam tijdens de Camp David/Taba-onderhandelingen van 2000/2001 weigerde Arafat op deze voorstellen in te gaan. Met andere woorden: de VN-resoluties die het uiterste van Israël vroegen, hebben van beide kanten een onproductieve invloed op het Vredesproces gehad.

Alleen oog hebben voor de Arabische thesen en geen begrip opbrengen voor de moeilijke positie waarin Israël zich bevindt, zal nooit leiden tot oplossingen. Ook het vergelijken van de Communistische Muur van de Schande met het veiligheidshek van Israël dat (zelfmoord)aanlagen moet onmogelijk maken, zal niet het gewenste effect teweegbrengen. Het ministaatje Israël vergelijken met de toenmalige Russische reus is een diplomatieke misvatting die nog steeds vele goedmenende westerse perslui bewust of onbewust blijven maken. #

Yves Van de Steen

Mensenrechtenprijs voor Freddy Evers

De Liga voor Mensenrechten reikt jaarlijks een prijs uit aan een persoon of een organisatie die zich verdienstelijk heeft gemaakt in de verdediging van de mensenrechten. Op 6 december 2009 ging deze prijs naar vrederechter Freddy Evers, tevens voorzitter van Magistratuur en Maatschappij (M&M), een vooruitstrevende denktank die al bijna twee decennia opkomt voor een humane, toegankelijke, doorzichtige en onafhankelijke justitie.

Freddy Evers, onlangs in pensioen gegaan, ver-

dedigde niet het gerecht maar de gerechtigheid. Hij was een humane rechter, die telkens opnieuw balanceerde tussen ideaal en nuchterheid, tussen rechtvaardigheid en recht.

Door de mensenrechtenprijs toe te kennen aan Freddy Evers hoopt de Liga voor Mensenrechten om tegelijkertijd ook eens recht te doen aan de vele anonieme rechtvaardige rechters die ons land telt. HVV-Gent en het VC-Geuzenhuis wensen hun oudvoorzitter van harte proficiat met deze huldiging. #

Manu Robbroeckx, voorzitter van de Bond der Oudleden van 't Zal Wel Gaan

Eén levensbeschouwing voor alle leerlingen?

Eersten vooral: een vak over 'levensbeschouwingen' is géén levensbeschouwelijk vak.

In 1991 lanceerde 't Zal Wel Gaan in een open brief de idee dat levensbeschouwelijke vakken niet thuishoren in het lessenpakket. Daarentegen moest de 'invoering van een cursus "algemene filosofie" overwogen worden'. In een overgangssituatie zou 'voor alle betrokkenen een gelijkwaardige werkgelegenheid moeten worden gehandhaafd'.

De georganiseerde vrijzinnigheid toonde nu niet direct enige bereidheid om haar standpunt te heroverwegen. Sedertdien werd deze idee door tal van personen en initiatieven onder diverse vormen opnieuw ter discussie gesteld.

Waarop is dit standpunt nu gebaseerd? Elk mens heeft het universele recht op een opvoeding en onderwijs die hem in staat stellen om zich vrij te ontwikkelen, om zelf zijn eigen persoonlijke en unieke identiteit te smeden. Dit is in de eerste plaats een taak voor ouders en onderwijs. Ouders dringen echter al te vaak hun eigen overtuiging op aan hun kinderen. Het is dus een essentiële opdracht van het onderwijs om hiertoe alle mogelijke middelen aan te reiken én om de opdringerigheid van de ouderlijke opvoeding bij te sturen.

Objectieven van het onderwijs zijn kennis bijbrengen en instrumenten aanreiken die jongeren kansen geven tot zelfstandig en kritisch denken, tot het vormen van de eigen persoonlijke en unieke identiteit; voorbereiden op een interculturele democratische samenleving (het doorgeven van principes en waarden); beroepsgerichte vorming. 'Het belangrijkste

vak dat mensen elkaar onderwijzen is wat het inhoudt mens te zijn' (Fernando Savater).

Het is duidelijk dat *apartheidsonderwijs* zoals katholiek, joods, islamitisch... onderwijs niet aan deze doelstellingen beantwoordt. Jongeren worden er samengebracht rond één bepaalde godsdienst en één bepaald waarde-model dat in elke opleiding, in alle vakken is doorgedrongen en waarbij zij geïsoleerd worden van de rest van de samenleving.

Maar ook apart godsdienst- of zedenleeronderricht past niet in dit model. Een dergelijk systeem verstrekt enkel instructie en uitdieping van de eigen levensbeschouwing (lees: die van de ouders) en isoleert de jongeren van vergelijkingen en dialoog. Op deze manier worden jongeren juist niet voorbereid op een interculturele samenleving.

Het is onaanvaardbaar dat kinderen eerst wordt wijsgemaakt dat ze van klei gemaakt zijn, of iets dergelijks, en dat ze pas later kunnen vernemen dat wij samen met de apen een gemeenschappelijke voorouder hebben. Levensbeschouwelijke vakken horen dus niet thuis in het lessenpakket. Het leren over godsdiensten en levensbeschouwingen daarentegen wel.

Het volstaat niet om onderricht in godsdienst en zedenleer uit het lessenpakket te verwijderen. Alhoewel het ganse onderwijs moet bijdragen tot een kritische ingesteldheid, is er daarnaast ook nood aan een verplicht vak over 'levensbeschouwingen en filosofie' en dit binnen het lessenpakket en voor alle onderwijs dat door de gemeenschap wordt georganiseerd of gesubsidieerd (alle netten dus). Ik geef hiervoor drie redenen. Ten eerste: om te kunnen vergelijken, om hun eigen mening te kunnen vormen,

om vaardigheden te kunnen ontwikkelen zoals dialoog, tolerantie en respect en om zich te kunnen wapenen tegen indoctrinatie, hebben jongeren nood aan levensbeschouwelijke kennis en aan een filosofische onderbouw (waarbij grote vragen over leven, dood en zingeving worden behandeld). Ten tweede behoort religie tot onze cultuur en je bent een analfabeet als je er niets van afweet. En ten derde worden in het huidige systeem vrijstellingen verstrekt (meestal op vraag van de ouders). Aldus worden jongeren uitgesloten van essentiële informatie en vaardigheden om zelf keuzes te kunnen maken.

Juridisch is het mogelijk om dit te realiseren, zelfs zonder grondwetswijziging, mits een toegeving, namelijk behoud van de levensbeschouwelijke vakken maar dan facultatief – het omgekeerde van de huidige vrijstelling dus.

Is dit politiek haalbaar? En dan? Ideeën moeten los kunnen staan van hun realiseerbaarheid. 'Progress is the realisation of utopia's' (Oscar Wilde).

Maar er is meer. Een dergelijke cursus bestaat reeds in een aantal Europese landen of regio's. In de Franstalige gemeenschap werd een voorstel uitgewerkt door Jean-Marc Nollet (Ecolo) met de steun van de Oudervereniging voor het Officieel Onderwijs.

Niets mag ons beletten om dit na te streven, zowel in het belang van de vrije ontplooiing van het individu als in het belang van een pluralistische, democratische samenleving.

Manu Robbroeckx

(Spelregels: de auteurs 'pro' en 'contra' nemen voorafgeen kennis van elkaars standpunt.)

lijk vak

Is het wenselijk dat de vakken godsdienst en niet-confessionele zedenleer worden vervangen door één vak over levensbeschouwing dat alle leerlingen samen volgen?

Het vak niet-confessionele zedenleer zit in het defensief. Binnen de vrijzinnigheid zijn stemmen hoorbaar die de huidige organisatie van het levensbeschouwelijke onderwijs in vraag stellen. Hierin komen twee standpunten duidelijk naar voor. Het ene standpunt wil alle levensbeschouwelijke vakken uit het onderwijs. Het andere standpunt wil de huidige levensbeschouwelijke vakken afschaffen en vervangen door een seculier alternatief vak. Beide posities worden voortgedreven door het verlangen naar een neutrale, seculiere maatschappij.

De verdedigers van het eerste standpunt kan ik moeilijk ernstig nemen. Wie de levensbeschouwelijke vorming volledig uit het onderwijs wil, is blind voor de menselijke conditie. In onze prestatie maatschappij met zijn depressies, verlies aan zingeving, angsten en stress bestaat een blijvende nood aan oriënteringsmogelijkheden. Jongeren hebben een sterke behoefte aan levensbeschouwelijke duiding en oriëntering en hebben nood aan een degelijke begeleiding van hun identiteitsontwikkeling. Een belangrijke opdracht van de leerkrachten levensbeschouwelijke vorming bestaat erin om vanuit een gekleurd en persoonlijk engagement jongeren te helpen bij vragen over hun leven, liefde, lijden, de ander, relaties, enzovoort. Jongeren vanuit een religieuze of humanistische traditie ondersteunen in hun persoonlijke levensbeschouwelijke zoektocht hoort bij het project van integrale menswording. 'Geen levensbeschouwing betekent een gebreken aan identiteit. Weinig identiteit leidt tot angst voor de ander, die gauw bedreigend overkomt. Maar om tot een levensbeschouwing te komen, moet deze wel gevoed worden' (J. Van der Vloet). Een levensbeschouwelijke vorming kan dus alleen maar bijdragen tot een humanere samenleving en leert jongeren om zich te wapenen tegen een groeiende

onverschilligheid in de maatschappij.

Het tweede standpunt wil de levensbeschouwelijke vakken vervangen door een nieuw seculier vak dat zou vertrekken vanuit een neutrale moraal. De overheid, zo stelt men, kan slechts neutraal zijn als ze enkel een seculier curriculum voorziet op school en aldus een neutraal vak organiseert ter vervanging van de bestaande levensbeschouwingen. Men geeft hierbij uitdrukking aan een mooie vrijzinnige droom maar die wordt helaas doorgeprikt door de huidige levensbeschouwelijk-maatschappelijke realiteit. Ten eerste moeten we er rekening mee houden dat momenteel 65 procent van de lagere scholen en 75 procent van de middelbare onderwijsinstellingen tot het katholieke net behoren. Het zou naïef zijn om te denken dat dit onderwijsnet het vak godsdienst zou willen inruilen voor een nieuw seculier vak. Wanneer we dan toch de levensbeschouwelijke vakken in het officiële onderwijs afschaffen, bijten we onze eigen tanden stuk. Want met die afschaffing halen we het vrijzinnig humanisme volledig uit het onderwijs, terwijl honderdduizenden leerlingen wel onderwezen worden in een godsdienstig vak. De verdediging van de levensbeschouwelijke vakken in het officiële onderwijs zou voor de vrijzinnigen dus een zinvolle strategische argumentatie kunnen zijn.

Niettemin kan dit nieuwe seculiere vak gerealiseerd worden in het officiële onderwijs en daarin schuilt ook het gevaar. Als we het vrijzinnig humanisme in onze maatschappij willen verdedigen, dan dienen we ons ook af te vragen wat de inhoud zou moeten zijn van zo een nieuw seculier vak. Vertrekt dit vak vanuit vrijzinnig-humanistische waarden? Vrij onderzoek verworpt immers het bovennatuurlijke en uitspraken die door feiten worden tegengesproken. Hoe kan men vanuit een neutraal standpunt de

Kurt Beckers, redactielid en leerkracht niet-confessionele zedenleer

immoraliteit van veel levensbeschouwingen tegenover homoseksualiteit, voorbehoedsmiddelen, uithuwelijking, euthanasie enzovoort, bespreken? Gelovige ouders van gelovige kinderen zullen dit zien als een radicale aanval op hun geloof. Kan de leerkracht in zo een vak nog een authentieke getuigenis afleggen van zijn persoonlijke levensbeschouwing en radicale, gekleurde standpunten innemen?

'Godsdienst en n.c. zedenleer nemen positie in. Deze partijdigheid voor een bepaalde traditie maakt de kracht van dit onderricht uit' (J. Van der Vloet).

Ook ligt hier de meerwaarde van het officiële onderwijs. In tegenstelling tot wat de verdedigers van het nieuwe seculiere vak beweren, blijft het officiële onderwijs trouw aan het neutraliteitsprincipe, net omdat het de verschillende levensbeschouwingen aanbiedt en ze ook in hun eigenheid respecteert. Het officiële onderwijs drukt dus geen voorkeur uit voor één specifieke levensbeschouwing en behandelt ze dus op gelijke voet. Het neutraliteitsprincipe wordt hier als instrumentele waarde verdedigd, als instrument om leerlingen te leren omgaan met het pluralisme. Vergeet hierbij niet dat interlevensbeschouwelijke dialoog een vast onderdeel is van het lessenpakket van alle levensbeschouwelijke vakken. Maar vergeet vooral niet dat het behoud van de verschillende levensbeschouwelijke vakken motiverend en verrijkend werkt, omdat wij – leerkrachten en leerlingen – daar een duidelijk gekleurd standpunt kunnen innemen. Laten we hopen dat dit zo blijft.

Met dank aan Mario Boulez, voorzitter WLE #

Kurt Beckers

Interview met Paul Cliteur

Over vrijheid, atheïsme en cultuur

Paul Cliteur: 'Ik heb een grote hekel aan linksisme; dat wil zeggen aan multiculturalisme en aan cultuurrelativisme. Bovendien hou ik niet van de bevoogdende wijze waarop linkse mensen met religieuze minderheden omgaan. Het is vaak een vorm van quasi-progressief kolonialisme.'

*Paul Cliteur is Nederlands hoogleraar encyclopedie van de rechtswetenschap aan de Universiteit Leiden. De universiteit voert het devies 'Praesidium Libertatis', bolwerk van de vrijheid. Hij studeerde rechten en filosofie in Amsterdam en publiceerde ondermeer *Moderne Papoea's* (2002), *Tegen de decadentie* (2004) en *Moreel Esperanto* (2007). Zijn volgende boek heet *The Secular Outlook* en verschijnt in 2010. Hij draagt de Vlaamse vrijzinnigheid een warm hart toe en is er alvast trots op dat de algemene vergadering van de Oudstudentenbond van de Vrije Universiteit Brussel hem op 21 maart 2009 erelid heeft gemaakt. Tijdens het interview presenteert hij ons enkele doordenkers... Kwestie van het jaar stevig in te zetten!*

Samenleven en 'moreel Esperanto'

Kunnen we vandaag in een globaliserende wereld nog spreken van afgelijnde culturen? Zal de door de globalisering ingezette grote mobiliteit van producten en mensen automatisch tot een *merge*, een mengeling van culturele achtergronden komen?

Nee, dat denk ik niet. Natuurlijk is het idee van een 'afgelijnde cultuur' altijd al een problematische notie geweest, want ook het Romeinse rijk was 'multireligieus'. Zoals ik in mijn boek *Moderne Papoea's* (2002) heb betoogd, is het idee van een 'monoculturele' samenleving een illusie. Het komt misschien wel voor bij de Papoea's, maar we kunnen dat niet meer verwachten in moderne samenlevingen. Waar we wel een zekere vorm van 'monoculturaliteit' kunnen proberen te realiseren, is in het formuleren van de uitgangspunten volgens

welke de multiculturaliteit in goede banen kan worden geleid. De uitgangspunten van het gelijkheidsbeginsel, de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van godsdienst enzovoort, zijn beginselen die zelf niet aan de multiculturaliteit en multireligiositeit moeten worden overgeleverd en zijn in die zin 'monocultureel'.

Daarbij aansluitend: hoe gaan we als vrijzinnig humanisten en atheïsten om met een globaliserende wereld en culturele verschillen?

Een vrijzinnig humanist en atheïst moet gewoon blijven doen wat hij of zij altijd gedaan heeft: humanistisch en vrijzinnig in de wereld staan. Een wereld van culturele verschillen kan hem alleen maar bewuster maken van zijn eigen uitgangspunten. Wat wel belangrijk is met al die culturele verschillen is dat we ons allemaal – en dus niet alleen vrijzinnig humanisten – bezinnen over de vraag wat ons bindt aan de samenleving als geheel. We moeten de regels formuleren en cultiveren die het gemeenschappelijk samenleven mogelijk maken. Naar mijn idee moeten die regels worden gezocht in *religieus neutrale* beginselen. Ik heb dat in 2007 aangeduid met het begrip 'moreel Esperanto'.

In plaats van een geïnstitutionaliseerd religieus pluralisme pleit u voor een autonome, niet-religieuze ethiek die het 'moreel Esperanto' als maatschappelijke taal hanteert. Betekent dit het failliet van de interlevensbeschouwelijke dialoog?

Nou nee, die interlevensbeschouwelijke dialoog gaat natuurlijk gewoon door. Maar ik denk dat men het ook over iets eens zal moeten zijn als men met elkaar wil discussiëren. Daarbij blijft het de vraag wat men als argument laat tellen. Voor een moslim is een beroep op de Bijbel niet zo'n sterk argument. Voor een christen

is een beroep op de Koran niet zo'n goed argument. Voor een vrijzinnig humanist is geen enkel beroep op een heilig geschrift, of het nu de Bijbel of de Koran is, gezaghebbend. Als je een interlevensbeschouwelijke dialoog wilt voeren, zal je dus ook moeten nadenken over

'Ik koester een zekere argwaan tegenover interreligieuze dialogen.'

de vraag wat voor de andere een goed argument is. Wil je dat niet, dan kan je beter helemaal geen dialoog voeren. Ik koester overigens een zekere argwaan tegenover interreligieuze dialogen, omdat daarin zo weinig echte 'dialoog' plaatsvindt. Het komt doorgaans niet verder dan het obligaat opsporen van zogenaamde 'overeenkomsten' tussen de wereldreligies, overeenkomsten die dan bestaan uit vriendelijke passages uit de heilige geschriften die vervolgens tot de kern van de religies worden geproclameerd. Die dialogen zijn vaak bedoeld om het gevoel van eigenwaarde van de godsdienstige leiders te versterken. Men denkt: 'Als wij – de rabbi, de priester en de imam – het nu maar met elkaar eens zijn, dan bouwen we vanzelf wel aan een goede wereld.' Maar dat is een illusie. De rabbi, de priester en de imam spreken helemaal niet meer voor hun achterban. Het zijn zelfbenoemde vertegenwoordigers van 'niets'. Veel belangrijker is dat de burgers van een bepaalde natiestaat (de Nederlandse of de Belgische) met elkaar in contact komen over de uitgangspunten van het systeem. De vraag moet zijn: welke regels gaan wij, seculiere, christelijke, islamitische en andere burgers samen respecteren? Als sommige burgers vinden dat godslastering met de dood bestraft moet worden en andere burgers dat het hier om een elementair recht gaat om godsdiensten te kritiseren, dan zou het gesprek *daarover* moeten gaan. Ik vind

dat Ahmed Marcouch in Amsterdam-Slotervaart dat goed doet.¹

Is er volgens u een zinnige taak weggelegd voor vrijzinnig-humanistische organisaties om kritiek op andere levensbeschouwingen actief uit te werken, of bouwt de vrijzinnigheid beter zelf aan een *positive outlook*, aan een visie op een *waardige samenleving* aan gene zijde van het godsdienstige?

Die twee sluiten elkaar niet uit, maar liggen in elkaars verlengde. Ik heb in *Moreel Esperanto* (2007) een beeld willen geven van een humanistische ethiek. Dat is een positieve of opbouwende gedachte. Maar natuurlijk betekent het ook dat ik iets afwijs. Wat ik afwijs is de goddelijke bevelstheorie van de moraal zoals die in vele wereldgodsdiensten een belangrijke rol heeft gespeeld en nu opnieuw speelt. Ik hoop dat mijn argumentatie christenen, moslims en ook vertegenwoordigers van andere godsdiensten tot het inzicht brengt dat men moraal beter niet kan legitimeren door te verwijzen naar godsdienst.

En ja, ik denk dat het zal lukken. Nee, dat is niet te hoog gegrepen. Nee, dat is geen illusie omdat gelovigen nu eenmaal altijd vast blijven houden aan de goddelijke bevelstheorie van de moraal.

Natuurlijk zouden humanistische organisaties een rol kunnen spelen in dit proces. Of dat in België gebeurt kan ik onvoldoende beoordelen, maar in Nederland is dat niet het geval. De humanistische beweging in Nederland is een heel zwakke stem. Er zijn misschien één of twee min of meer aan het georganiseerd humanisme gelieerde figuren die iets voorstellen in het maatschappelijk debat: Floris van den Bergen Amanda Kluvel. Van den Berg heeft een discussie over God gestimuleerd.² Amanda Kluvel³ heeft intelligente dingen

geschreven over de islamistische prediker Tariq Ramadan. We hebben wel een Universiteit voor Humanistiek, maar die heeft weinig met humanisme te maken. Daar wordt een soort 'inter-religieuze dialoog' gevoerd. Wel komen nieuwe verbanden op zoals het *Center For Inquiry The Netherlands*. Sarah Strous⁴ is bezig met een seculiere coalitie en dat soort organisaties hebben zelfs met hun beperkte middelen al een veel grotere zichtbaarheid dan de oude vermolmde humanistische organisaties. De nieuwere organisaties sluiten ook aan bij *The New Atheism* van Dawkins, Hitchens, Harris en Dennett.

Het Verlichtingsdenken onder vuur

Kan het 'a-theïsme' zich uitspreken tegenover alle godsbeelden of enkel die waarin een theodicee voorkomt? Volstaat dan het loochenen van transcendente interventies en beelden als krachtvoer voor een hedendaags atheïsme?

Ik denk niet dat je een atheïsme moet verdedigen dat *alle* godsbeelden uitsluit. Mijn redenen daarvoor heb ik eerder uiteengezet in mijn artikel *'The Definition of Atheism'*.⁵

Het komt heel kort gezegd hierop neer. Als iemand zegt 'God is liefde' dan zeg ik: 'Prachtig, dan ben ik ook een gelovige.' Ik ben toch niet tegen de liefde? Nou dan. Alleen wanneer iemand zegt: 'God is een almachtig en volkomen goed wezen', dan zeg ik: 'Ik vraag mij af of zo'n wezen wel bestaat. Want er is kwaad in de wereld en waarom heeft God dat dan niet

uitgesloten?' Ik kan ook morele bezwaren formuleren tegen God. Stel dat iemand zegt dat God zijn zoon een marteldood heeft laten sterven om de mensen van hun zonden te verlossen, dan heb ik morele bezwaren tegen dat idee. Een dergelijke godsdienst is gebaseerd op een moreel idee dat eenvoudigweg niet verantwoord is. Als iemand zegt: 'Gods wil is zo belangrijk dat als God wil dat je je zoon offert, je dat ook moet doen', dan zal ik zeggen: 'Nee, dat zal ik niet doen, Abraham had de bereidheid om dat te doen, maar ik niet.'

Denkt u dat een moderne vrijzinnig humanist uit de 21ste eeuw filosofisch en politiek iets kan leren van een uit de zevende eeuw ontstane godsdienst als de islam? Met andere woorden: komt de islam u niet als primitief voor vanuit uw rationeel wetenschappelijk wereldbeeld?

Ik denk dat geen enkele godsdienst – of het nu het jodendom, het christendom of de islam is – een moraal kan bieden die nog richtinggevend kan zijn ten aanzien van de belangrijkste vragen waar we tegenwoordig mee worstelen. Het is natuurlijk mogelijk dat je uit een heilig geschrift heel veel weglaat en die passages opzoekt die nog een zekere waarde hebben in deze tijd, maar dan ben je aan het zoeken met een selectiecriterium van deze tijd. Overigens heb ik niet de pretentie te stellen dat ik zo'n rationeel wetenschappelijk wereldbeeld heb. Ik denk alleen dat net zoals het onwaarschijnlijk is dat een boek van duizend jaar geleden een complete verzameling natuurkundige waarheden bevat die ons tegenwoordig van nut kunnen zijn, het ook niet zo is dat een boek van zo lang geleden ons morele wetmatigheden kan verschaffen die in deze tijd grote betekenis hebben.

Het Verlichtingsdenken staat momenteel

vanuit het cultuurrelativisme en vanuit het multiculturalisme sterk onder druk. Bent u het ermee eens dat dit Verlichtingsdenken op haar beurt dogmatische trekken kan krijgen en zelfs tot een 'godsdienst van de rede' kan verworden?

Dat hangt ervan af wat je verstaat onder 'Verlichtingsdenken'. Deze term wordt tegenwoordig heel losjes gebruikt. Met name in het werk van John Gray wordt die term aangewend om alles aan te duiden wat verkeerd gaat in deze wereld. Als George W. Bush meent te moeten interveniëren in andere delen van de wereld, dan is dat volgens sommigen een typisch staaltje 'Verlichtingsdenken'. Laat ik het zo zeggen: ik ken geen denker die met enige betrouwbaarheid als Verlichtingsdenker kan worden bestempeld en wiens gedachten bij uitstek dogmatisch zijn. Over het hoofddoekendebat: Voltaire niet. Diderot niet. Spinoza niet. Dus ik vraag me altijd af: waar heeft men het toch over? 'Eris niet zoveel "aanpak" in Nederland.' Die boeken van Gray zijn ook vaak heel slordig wat de bronnen betreft. Geen voetnoten met verwijzingen naar de relevante literatuur, maar meer eigen fantasieën over wat die Verlichtingsdenkers zouden verdedigen.

Onderwijs en levensbeschouwing

Het hoofddoekendebat woedde in het najaar van vorig jaar volop in Vlaanderen. Meer bepaald in Antwerpse scholen. Uiteindelijk kwam er een algemeen verbod voor leerlingen in het Gemeenschapson-

De vermoorde Theo Van Gogh. Paul Cliteur: 'Ik ben geneigd het religieus terrorisme als een groter probleem te ervaren dan extreem rechts. Ik zie extreem rechts als een reactie op religieus terrorisme.'

derwijs. Is dit zinvol? Is de Nederlandse aanpak een vruchtbaar voorbeeld?

Er is niet zoveel 'aanpak' in Nederland. Hier heeft men het meer op zijn beloop gelaten en niemand durft het onderwerp eigenlijk te bespreken. Wat dat betreft vind ik het wel moedig van de Belgen dat men daarover een debat heeft aangedurfd.

Of het zinvol is? De tijd zal het leren. Ik heb de indruk dat het verbod tot het dragen van religieuze tekenen in scholen in Frankrijk niet slecht heeft gewerkt. Buiten schooltijd kan men zich tooien met alle religieuze tekenen

'Ik kan niets met conservatiefen progressief.'

die te bedenken zijn, maar dat een school een oase van rust moet zijn in de maatschappelijke strijd, is geen slecht idee. Maar je zou

dan goed de redenen moeten uitleggen waarom het dragen van die religieuze tekenen verdeeldheid brengt. Mensen zijn tegenwoordig erg narcistisch. Ze denken: 'Dit is mijn religie en jij moet dat duidelijk onder je neus krijgen.' Maar waarom eigenlijk? Waarom zou iedereen moeten weten wat je religie is? Daar zou de discussie over moeten gaan. Je zou ook moeten proberen je een samenleving voor te stellen waarin iedereen religieus geoormerkt over

straat gaat. Het mag natuurlijk wel, op straat, want er bestaat godsdienstvrijheid. Maar is dat zo'n leuke samenleving? Een samenleving waarin alle christenen in het oranje gekleurd over straat gaan. Alle moslims in het groen. Alle joden in het zwart. Alle liberalen in het blauw. Alle socialisten in het rood. Nogmaals: het mag. Maar ik wil wel uitspreken dat ik het leuker vind wanneer niet iedereen met zijn godsdienst of politieke ideologie loopt te pronken.

Aansluitend: in het vrije net wordt natuurlijk het vak rooms-katholieke godsdienst gegeven, in de openbare scholen kan men kiezen – onder andere ook voor niet-confessionele zedenleer. Horen levensbeschouwelijke vakken en dito onderricht volgens u thuis in het onderwijs?

Ik ben voor *voorlichting* over levensbeschouwing op scholen. Men moet dus op scholen voorlichting krijgen over levensbeschouwingen. Maar niet *vanuit* de levensbeschouwingen.

Bent u optimistisch of pessimistisch ten aanzien van de godsdienstige ontvoogding van de mensheid? Met andere woorden: gaat de mensheid er moreel, rationeel en wetenschappelijk op vooruit?

Dat hangt een beetje van mijn stemming af. De laatste tijd ben ik weer iets optimistischer.

Lak aan 'linksisme'

Progressief - conservatief: zijn dit nog steeds houdbare en zinvolle begrippen om een maatschappelijke of ideologische positie te omschrijven? Men kan immers bijzonder conservatief zijn in z'n vooruitstrevendheid en vice versa.

Ik kan niets met conservatief en progressief. Ik ben conservatief in de zin dat ik bepaalde progressieve waarden wil behouden: gelijke behandeling van mannen en vrouwen, acceptatie van homoseksualiteit, geen religieuze

'De opkomst van extreem rechts is de schuld van de progressieve elite in Europa.'

bevoogding van de staat, enzovoort. Maar ik heb wel een grote hekel aan *linksisme*; dat wil zeggen aan multiculturalisme en aan cultuurrelativisme. Bovendien hou ik niet van de

bevoogdende wijze waarop linkse mensen met religieuze minderheden omgaan. Het is vaak een vorm van quasi-progressief kolonialisme.

Vindt u het cordon rond het Vlaams Belang een goede zaak? Maakt u zich zorgen over extreem rechts in Europa?

De opkomst van extreem rechts is de schuld van de progressieve elite in Europa. Omdat de progressieve elite elk redelijk en nuchter gesprek over de islam tot taboe heeft verklaard, komen nu partijen op die dit onderwerp op een veel hardhandigere en agressievere manier agenderen dan gebeurd zou zijn wanneer men redelijk in gesprek was gegaan over bepaalde problemen.

Paul Cliteur over de aanval van religieus fanatisme op de rechtsstaat: 'Laten we hopen dat het tij keert. Gelukkig zijn er tegenwoordig allerlei vrouwen zoals Nahed Selim, Wafa Sultan, Mina Ahadi, Irshad Manji, Ayaan Hirsi Ali (zie foto) en anderen die daartegen ingaan.'

Hoe tolerant moet een democratische maatschappij zijn tegenover intoleranten – we denken met name aan extreem rechts en religieus extremisme?

Men kan niet toestaan dat het systeem wordt ondermijnd. Ik ben geneigd het religieus terrorisme als een groter probleem te ervaren dan extreem rechts. Ik zie extreem rechts als een *reactie* op religieus terrorisme. Wat men vaak probeert is om daar een zelfstandig probleem van te maken en liefst nog het enige probleem, maar dat is volgens mij niet juist. 9/11, de moord op Van Gogh, de aanslagen in de Londense metro, Madrid,... dat is niet een gevolg van extreem rechts. Ik geloof ook niet dat de interventies in Irak het religieus terrorisme hebben *veroorzaakt*, zoals de progressieve elite het voorstelt. Er was eerst religieus terrorisme en de interventies zijn daarvan een *gevolg*.

Vrijheid en rechten

In het verleden nam u het op voor dierenrechten. Ook in Vlaanderen deden humanisten en atheïsten u dat voor – denken we maar aan Jaap Kruihof en Etienne Vermeersch – met onder andere een kritiek op een zuiver *antropocentrisme*. Wenst u dat dierenactivisme te verbinden met een ruimer groeiend maatschappelijk ecologisch bewustzijn?

Niet noodzakelijk. Het hangt een beetje af van

wat je verstaat onder 'ecologisch bewustzijn'. De term is mij iets te groots. Het is een kwestie van logica en rechtvaardigheidsgevoel. Dieren hebben een waardigheid en mogen niet gepijnigd worden voor ons welzijn.

Momenteel zijn er al vijf sharia-rechtbanken in het Verenigd Koninkrijk waarvan de uitspraken rechtsgeldig zijn binnen de Britse wetgeving. In hoeverre is het legitiem religieuze morele codes te integreren in seculier recht?

Dat acht ik verwerpelijk. In Engeland moet de Engelse wet gelden. Die Engelse wet moet worden gemaakt door de Engelse wetgever en democratisch gecontroleerd. Dat men via een dwaalleer van het multiculturalisme oude religieuze voorschriften met een sterk discriminerende inslag het Engelse recht laat invloeden, acht ik heel kwalijk. Dat religieuze leiders zoiets proberen is te begrijpen. Maar dat Britse intellectuelen dit soort wensen honoreren, geeft aan dat velen de weg zijn kwijtgeraakt. We hebben niet alleen te maken met een fanatieke religieuze lobby, maar ook met een decadente westerse politieke en bestuurlijke elite. Mijn boek uit 2004 heet *Tegen de decadentie. De democratische rechtsstaat in verval*. Maar dat heeft niet veel geholpen – die rechtsstaat is in verval. Laten we hopen dat het tij keert. Geluk-

kig zijn er tegenwoordig allerlei vrouwen zoals Nahed Selim, Wafa Sultan, Mina Ahadi, Irshad Manji, Ayaan Hirsi Ali en anderen die daartegen ingaan. Omdat het gaat om vrouwen zullen misschien die bange politiek correcte autochtone mannen op een gegeven moment ook de sharia durven afwijzen, maar dat heeft nog tijd nodig. In België is het probleem mooi beschreven door Dirk Verhofstadt in *De derde feministische golf*.

Frederik Dezutter en Philippe Juliam

Noten

1. Ahmed Marcouch (Beni-Boughafer, 2 mei 1969) is een Nederlands politicus van Marokkaanse afkomst. Hij is voorzitter van het problematische Amsterdamse stadsdeel Slotervaart en lid van de Partij van de Arbeid. Marcouch werd door de Haagse ultraorthodoxe imam Fawaz Jneid in april 2008 een *Munafiq* (hypocriet) genoemd, iemand die zich voor moslim uitgeeft maar niet gelooft.
2. in: Floris van den Berg, *Hoe komen we van religie af? Een ongemakkelijke liberale paradox*, Houtekiet-Atlas, Antwerpen/Amsterdam, 2009, 128 pagina's, ISBN 978 90 891 8024 7.
2. Amanda Kluvel is historica, columniste van de Volkskrant en publicist. Momenteel is zij docente aan de Universiteit Maastricht.
4. Sarah Strous, voorzitter van Seculier Nederland, is amerikanist, anglist en docente Engels. Ook werkte ze in de Tweede Kamer als persoonlijk medewerker van fractievoorzitter Alexander Pechtold van het sociaalliberale D66.
5. <https://openaccess.leidenuniv.nl/dspace/handle/1887/13458>.

Zij, Hij, Wij en Ik

Gluren in de Zebrastraat

Van 13 februari tot 21 maart 2010 heeft de Zebrastraat een unieke tentoonstelling over de vloer, waarvoor alle beschikbare expositieruimtes worden opengesteld: Zij, Hij, Wij en Ik. Voor dit project sloegen beeldend kunstenaar Sleppe, fotograaf Willy Dee en woordkunstenaar Herwig De Weerdts de handen in elkaar. Motte Claus is meter.

Initiatiefnemer van het project is Sleppe, die het leeuwenaandeel van de tentoonstelling voor zijn rekening neemt. Hij liet zich door een vijftigtal inwoners van Gent inspireren voor een reeks tekeningen, schilderijen en beelden en enkele installaties. Zo zoomde hij in op een aantal bekende Gentenaars, zoals oud-burgemeester Frank Beke en zanger-beeldhouwer Walter De Buck. Maar in de loop der jaren leerde hij in de Arteveldestad ook een aantal onbekende mensen kennen die hem fascineerden: de bezoeker ontmoet ook een kleuter, de uitbater van de nachtwinkel om de hoek, een kroegbaas, een dakloze... Sleppe maakte dus niet enkel een werk voor deze personen, hij laat de kijker ook even gluren in zijn wereld, waar verwondering voor vonken zorgt.

Documentair fotograaf Willy Dee kreeg elk van de door Sleppe geselecteerde figuren voor zijn lens. Het resultaat van deze portretten is eveneens te zien tijdens *Zij, Hij, Wij en Ik*. Herwig De Weerdts kroop voor alle vijftig geportretteerden in zijn pen. De een schenkt hij een brief, de ander een tekst op een bierkaartje of een enkel woord.

Waarom koos dit drietal voor de Zebrastraat? Het was in de eerste plaats uitkijken naar een locatie met voldoende ruimte, want deze tentoonstelling wordt 'groot'. Het is Motte Claus die hen het prachtige complex in de Zebrastraat tipte.

Deze drie kunstenaars zijn ongetwijfeld geen onbekenden voor u. Sleppe – pseudoniem voor Marc Vanslembrouck – is van oorsprong Oostendenaar en studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent. In 1978 ging hij er lesgeven. Hij exposeerde in binnen- en buitenland en nam vorig jaar ook deel aan *Compagnons de Route*, de afscheids-tentoonstelling voor Motte in het Geuzenhuis. Willy Dee – wiens werk eveneens al te zien was in het Geuzenhuis – zat samen met Sleppe in het kunstenaarscollectief *Mon oeil*. Herwig De Weerdts geeft acteertjes aan de Hogeschool Gent en is vooral bekend als theatermaker. Af en toe laat hij zich verleiden zelf woorden te strooien op papier.

Voor *Zij, Hij, Wij en Ik* werken ze voor het eerst met z'n drieën samen. Dat belooft vuurwerken betovering...

De tentoonstelling Zij, Hij, Wij en Ik loopt van 13 februari tot 21 maart 2010 in de Zebrastraat (Gent). Open: woensdag tot zondag van 14:00 tot 18:00. Toegang: €2,5.

Vernissage op 13 februari 2010 om 17:00 met receptie op uitnodiging en met een openingswoord om 17:30. Causerie op 4 maart om 20:00 met een debat tussen burgemeester Daniël Termont, kunstenaar en taalvirtuoos Pjeroo Roobjee en ereburgemeester Frank Beke. Zaki modereert.

Info: isolde@zebrastraat.be #

Leentje Van Hoorde

Kunstenaar Lucien Cornelis 80

Lucien Cornelis, Het bezoek

Met een overzichtstentoonstelling in de Gentse Galerie LINK wordt hommage gebracht aan deze gedreven, veelzijdige maar bescheiden Gentse kunstenaar.

Lucien Cornelis, de steeds vriendelijk lachende, minzame man die we vaak – alleen of in gezelschap van zijn tweelingbroer ('wie van de twee is het nu weer?') – op diverse artistieke plaatsen in het Gentse tegenkomen en die ook in het Geuzenhuis een vaste klant is (Lucien is bestuurslid van Kunst in het Geuzenhuis), bereikt op 28 december 2009 de kaap van tachtig en dat moet gevierd worden. En hoe kan dat beter dan met een overzichtstentoonstelling?

Lucien volgde in Gent een brede kunstenaars-

opleiding: zo kreeg hij tekenen, schilderen en vrije grafiek aan de KASK, toegepaste grafiek aan de School voor het Boeken vrije grafiek aan het Sint-Lucasinstituut. Hij begon met exposeren in 1963 en sindsdien volgde een schier eindeloze reeks tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Hij nestelde zich niet in eigen stad maar maakte meerdere studiereizen naar Parijs, Londen, Helsinki, New York, India,... Zijn werken zijn dan ook te vinden in kunstcollecties verspreid over de gehele wereld, gaande van België tot India, Thailand, de Filipijnen, Japan, de VS.

Zijn omvangrijke oeuvre bestaat uit tekeningen, etsen, een aantal beelden, maar vooral toch uitschilderingen. In zijn vroegste werk wordt hij sterk geïnspireerd door India waar hij in de

periode 1964-'65 verschillende maanden verblijft. Het contact met de Indische bevolking, hun gewoonten, gebruiken en religies beïnvloedt sterk zijn manier van denken, waardoor zijn werk een eerder filosofische en symbolische inslag krijgt. In diverse schilderijen neemt hij dan ook de westerse consumptiemaatschappij, de onvoldaanheid en bezitsdrang van de mens op de korrel.

Toch is hij het meest trots op zijn oeuvre van de laatste twintig jaar.

Na de periode van eerder *symbolische* werken begint er in 1989 een zoektocht naar een manier van werken die hem meer ruimte en vrijheid van expressie toestaat. Veel heeft te maken met het feit dat hij op dat moment in dienst gaat bij de Stad Gent, hetgeen inhoudt dat hij de hecti-

Lucien Cornelis, Zonder titel

sche, onzekere tijden als freelancer achter zich kan laten en zich – in zijn vrije tijd – volledig kan focussen op zijn kunst.

Hij begint resoluut te experimenteren en ontdekt daarbij een voor hem nieuwe manier van schilderen. Dit betekent meteen de aanzet tot een hele reeks *non-figuratieve* werken.

De verf verandert als het ware in een andere materie, waardoor het onderwerp – dat nu volledig suggestief is geworden – vrijwel uit het werk komt bovendrijven. De kleur en beweging krijgen daardoor een grotere zeggingskracht, een grotere diepte en tegelijk een sterkere aanwezigheid. De kunstenaar verbaast door zijn opvallende verftextuur en zijn intense penseelstreken, vrij en energiek, als een zoektocht naar een uitlaatklep voor zijn emoties. Het coloriet is zeer verscheiden, gaande van een donker kleu-

renpalet tot intense, zonnige kleuren. Het is meteen duidelijk dat kleur voor Lucien Cornelis een zeer belangrijk gegeven vormt. Meer zelfs, het is een uiting van de specifieke eigenheid van de artiest.

Hij geeft aan deze werken meestal geen titel, omdat hij het waarnemingsvermogen van de toeschouwer wil stimuleren door hem een zoektocht aan te bieden, het werk zo ruim mogelijk te interpreteren en zo zijn persoonlijke betrokkenheid met het schilderij te vergroten, hetgeen uiteindelijk kan leiden tot een dialoog tussen toeschouwer en kunstwerk.

Al bij al is Lucien Cornelis een tevreden man, die enkel vindt dat hij iets harder had moeten zoeken naar wegen om zijn werk bekend te maken bij het grote publiek. De hele kunsthandel is

voor hem één grote (commerciële) zeepbel die vroeg of laat moet barsten, vandaar dat hij er zich niet te veel heeft willen in engageren. En gelijk heeft hij!

Vanuit het Geuzenhuis wensen we Lucien een prachtige verjaar-DAG, en voor de toekomst nog heel veel inspiratie en artistieke voldoening! #

Fred Braeckman

De Overzichtstentoonstelling Lucien Cornelis 80 is te bekijken in Galerie LINK, Blekersdijk 39 te Gent van 26 december 2009 tot 10 januari 2010. Open: zaterdag/zondag van 14:00 tot 18:30 – tijdens de week op afspraak (09 223 59 42 of galerie-link@skynet.be).

Toegang gratis. De vernissage vindt plaats op zaterdag 26 december 2009 om 16:00.

Het islamdebat

Sami Zemni

Het gloednieuwe boek van Sami Zemni zou verplichte lectuur moeten zijn voor iedereen die zich vrijzinnig en/of humanist noemt. Hij maakt een diepgaande wetenschappelijke analyse van het actuele islamdebat en neemt hierin het beeldvormingsproces rond de moslim en de islam grondig op de korrel. Met kennis van zaken onmaskert Zemni haarfijn het intellectuele bedrog van de opiniemakers die vooral blijken uit te blinken in onkunde. Zemni kon niet anders dan dit werk schrijven, want alles wat er gezegd en geschreven wordt over moslims zou wel eens gevaarlijker kunnen zijn dan de moslims zelf. In tegenstelling tot zijn vorige boek *Politieke islam, 9/11 en jihad*, neemt Zemni in dit werk moedige en accurate standpunten in. Het boek bestaat uit acht hoofdstukken die als afzonderlijke essays gelezen kunnen worden.

In het essay 'Drama, fatwa en media: over vrijheid, kritiek en lange tenen' laat hij zien hoe arbitrair het recht op vrije meningsuiting in onze samenleving functioneert. 'Wij' mogen de gortigste zaken vertellen over de moslim, maar als moslims dan hetzelfde recht op vrije meningsuiting opeisen is het kot te klein. Niemand is er zich blijkbaar van bewust dat sinds de Tweede Wereldoorlog nog nooit zo veel pertinente leugens, halve waarheden, racistische uitspraken over eender welke religie of cultuur zijn geuit dan de laatste tien jaar over de islam. Zemni ziet in deze uitingen een systematisch haatdragend discours waarin het extreme (de moord op Van Gogh) en het uitzonderlijke (een imam die opruiende taal verkoopt) de nieuwe maatstaf van de werkelijkheid worden. We worden hierdoor gevoed met schrikbeelden die volgens de schrijver niet zozeer gaan over de hier bestaande islam maar wel over een gefantaseerde, imaginaire en virtuele islam. Veel critici wentelen zich in een slachtofferrol

en ontnemen hun identiteit aan datgene wat ze niet willen zijn: de Andere. De zo gecreëerde 'mediamoslim' staat steeds verder af van de werkelijke moslims die in ons land leven.

Sami Zemni voegt er herhaaldelijk aan toe dat deze analyse niet wil zeggen dat er geen kritiek mogelijk is op de islam. Kritiek is perfect mogelijk en zelfs noodzakelijk, maar wanneer deze kritiek gebaseerd is op wat krantenknipsels waarin de meest radicale lezing van de islam tot norm wordt verheven, dan leidt dit tot schadelijke maatschappelijke consequenties. Met deze *islambashing* geven we niet alleen de extremisten een spreekbuis, tevens maken we het werk van de islamhervormers uiterst moeilijk.

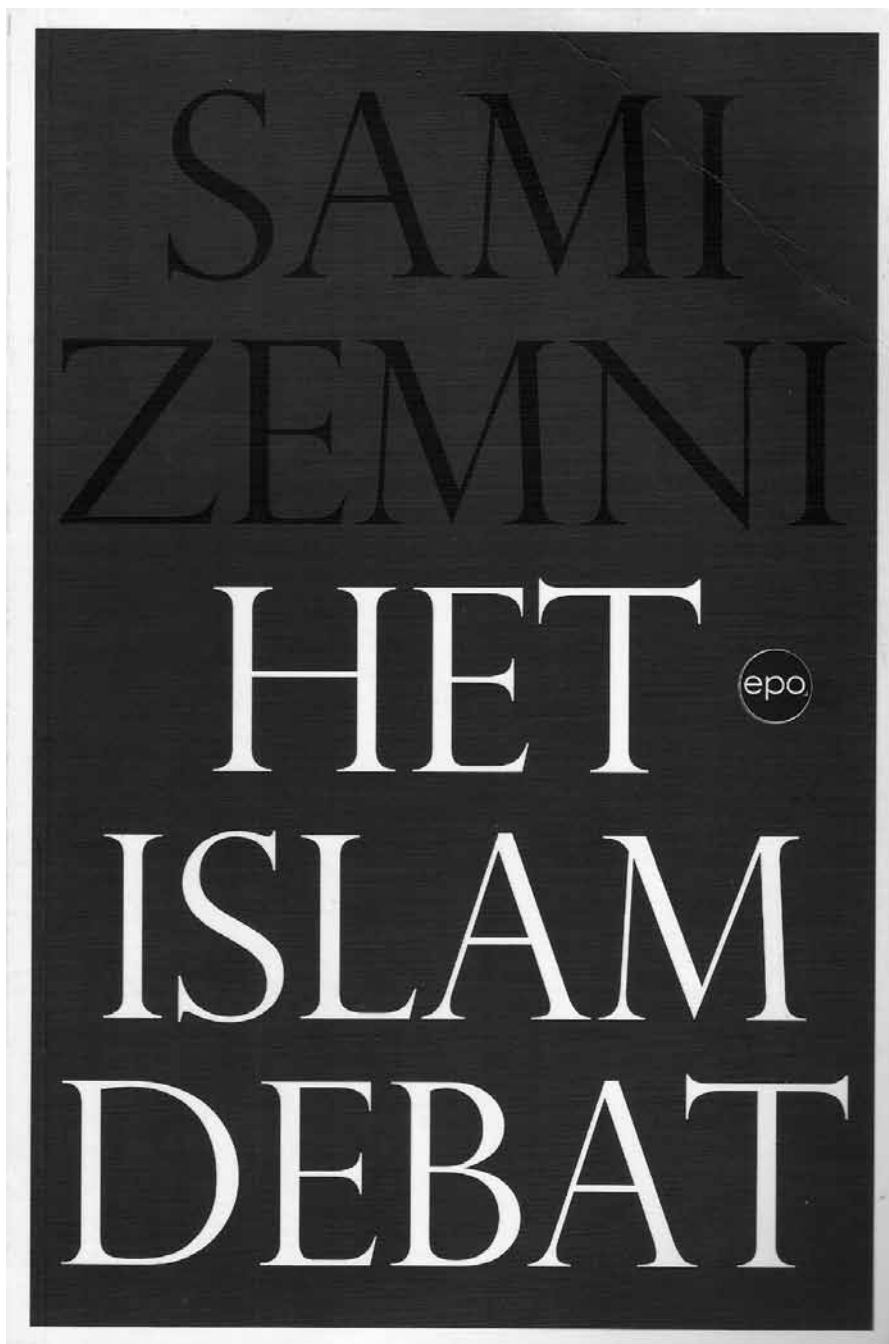
In het essay 'Project Verlichting en de teloorgang van de politiek' komt de auteur tot de moedige stelling dat datgene wat vandaag doorgaat als de verdediging van de geest van de Verlichting, niet veel meer is dan een bijwilt gevaarlijk identiteitsproject voor Europa. Dit identiteitsvraagstuk is volgens hem een doodlopende straat. Lees aandachtig, want Zemni hecht enorm veel belang aan de Verlichting en je zou het boek zelfs kunnen lezen als een verdediging van de rede, de rationaliteit. Maar niettemin wil hij ten aanzien van het identiteitsproject van Europa wijzen op een belangrijk gevaar. Ten eerste is vandaag de islam een ideale *sparringpartner* geworden voor de constructie van een Europese identiteit: Europa is datgene wat de islam niet is. Ten tweede wordt er in deze constructie verwezen naar 'de joods-christelijke beschaving', opnieuw worden moslims buitengesloten. De zoektocht naar een Europese identiteit door een uiterst selectieve lezing van de Verlichting is vandaag een politiek wapen geworden om mensen en groepen uit te sluiten. Uiteindelijk blijft de betekenis van de Verlichting er voor de auteur in bestaan dat ze ook manieren aan-

biedt die ons leren omgaan met diversiteit en pluraliteit.

In het volgende hoofdstuk maakt Zemni een analyse van het begrip *islamofobie*. Dat is de niet-gefundeerde vijandschap tegenover moslims, die leidt tot concrete discriminatie van moslims op politiek en sociaal vlak. Opnieuw wijst hij erop dat niet de kritiek op de islam het probleem is maar wel het gebruik van die kritiek om discriminatie, geweld of agressie goed te praten. *Islamofobie* is dus een gevaarlijke vorm van cultureel racisme.

In het essay 'De onzichtbare moslim tussen de essentie van de Koran en de democratie' neemt hij de veel geuite stelling op de korrel dat de islam onverzoenbaar is met democratie. Diegenen die menen dat de essentie van de islam voortvloeit uit haar bronnen (de Koran), maken volgens Zemni een verkeerde en opnieuw een gevaarlijke analyse, want hiermee geeft men opnieuw de islamitische fundamentalisten en jihadisten gelijk. Een alternatief analysekader is dringend nodig. Wat volgens Zemni ontbreekt is een theorie van de praktijk. Moslims volgen in hun praktische beleving van de islam niet blind de normen die uit de Koran voortvloeien. Ook zij maken hun eigen interpretatie, een interpretatie die toelaat dat ook de wetten van ons land kunnen worden gerespecteerd.

In 'Religie en democratie in de 21ste eeuw' stelt de auteur dat de gesecculariseerde samenlevingen voor een nieuwe uitdaging staan. Men hoopte dat met de modernisering en rationalisering van de maatschappij, gesteund door wetenschappelijke vooruitgang, de religies vanzelf zouden verdwijnen. De feiten spreken dit tegen, want verschillende religies zijn in opmars. Voor de auteur is de hamvraag welke plaats culturen en religies in onze 21ste-eeuwse democratie kunnen en mogen krijgen. Zemni verdedigt (in navolging van Ludo Abicht) als antwoord op deze vraag een actief pluralisme

als enige legitieme erfgenaam van de Verlichting. Voor moslims komt dit erop neer te doen wat ze nu reeds doen: politieke beslissingen en wetten aanvaarden. Maar tegelijk hebben ook zij het recht op vrije meningsuiting om hun misnoegen te uiten.

In het hoofdstuk 'Links en diversiteit' analyseert de auteur hoe het groeiend racisme in Europa werkzaam is op een vijftal domeinen: 'veiligheid', 'feminisme', 'secularisme', 'vrij-

heid' en het 'geschiedverhaal'. Links zou mee moeten werken aan het blootleggen van deze uitsluitingsmechanismen. Sami Zemni wijst erop dat deze mechanismen niet los kunnen worden gezien van de groeiende ongelijkheid, de problematische werkloosheid, kortom van het falen van de politiek. Waar we aldus de schrijver nood aan hebben, is een progressieve politiek die een daadkrachtig beleid moet voeren tegen al deze vormen van discriminatie.

In het laatste essay, 'Islam, islamisme, herislamisering en jihad', gaat de auteur in op de ontstaansgeschiedenis van het islamisme als politiek-ideologische beweging. Deze beweging is ontstaan als reactie op de geleidelijke invoering van de moderniteit in de Arabische wereld. Veel nationalistische bewegingen slaagden erin om de symbolen van de islam te recupereren als onderdeel van de strijd tegen de bezetter. De betekenis van de militante jihadisten moet ook vanuit dit licht bestudeerd worden. Verder analyseert Zemni de *Salafyya*, de beweging die wil terugkeren naar de praktijken van de eerste generatie van moslims, en focust op de werking van de Hezbollah en Hamas. Maar hij laat ons ook zien dat er geweldloze groepen binnen de islam bestaan. Zemni probeert ons ook te bevrijden van de angst die we zouden moeten hebben van het islamisme. De conflicten zijn vooral intern te situeren en de hoogdagen van het islamisme liggen reeds achter ons.

Zemni besluit zijn boek met de stelling dat men vandaag de politieke onkunde, waarbij men de nadruk gaat leggen op 'identiteiten', 'essenties' en 'culturen', probeert te maskeren door in de islam een negatief spiegelbeeld van onszelf te zien. Dit voedt de *islamofobie* en bestendigt de opvatting dat de islam er niet bijhoort en er niet kan bijhoren. We raken verdwaald in een populistische politiek die teert op uitsluiting en die racisme sterker maakt. Voor Zemni is het dus de hoogste tijd dat progressieven links Vlaanderen een coherent beleid formuleert over de plaats en de rol van de religie in onze democratie. En ik kan alleen maar besluiten: mooi gedaan, Sami Zemni! #

Kurt Beckers

Sami Zemni, Het islamdebat, Uitgeverij EPO, 2009, 224 pagina's, ISBN 978 90 64455 48 3, adviesprijs: €20.

Separation of Church and State in Europe

Fleur de Beaufort, Ingemund Hägg en Patrick van Schie (red.)

Op 10 oktober 2009 gingen koning Albert II en koningin Paola naar aanleiding van de heiligverklaring van pater Damiaan op audiëntie bij de paus. Hierbij knielde het Belgische vorstenpaar voor Benedictus XVI en ging de koningin in het wit gekleed, wat gebruikelijk is voor katholieke vorstinnen. Heel wat Belgen fronsten de wenkbrauwen, getuige ook de lezersbrief van Yves Van de Steen in het vorige nummer van De Geus: kan het wel dat de koning zich officieel als katholiek gedraagt en uit zijn rol van neutrale vertegenwoordiger van België valt? Vooral dat een Europees staatshoofd een knieval maakte voor een collega-staatshoofd uit respect voor diens status als religieus leider, raketten meteen de discussie over de scheiding van kerken staat weer op. Het incident bewijst dat er op dat vlak nog wel wat werk aan de winkel is in Europa.

Dat is ook de conclusie van wie *Separation of Church and State in Europe* leest. Dit verzamelwerk uitgebracht door het *European Liberal Forum* (ELF) – een netwerk van Europese liberale denktanks verbonden aan de *European Liberal Party* – is het resultaat van een serie discussiebijeenkomsten over secularisme georganiseerd door het ELF en bundelt bijdragen van liberale politici en onderzoekers uit heel Europa.

Het werk opent sterk met een glasheldere inleiding waarin het liberale principe van de scheiding tussen kerk en staat wordt uiteengezet en de definitie van termen als *laïcité*, godsdienstvrijheid en secularisme wordt scherp gesteld. Verder beklemtoont de inleidende auteur het belang van de scheiding van kerk en staat voor de individuele vrijheid én van het liberalisme in de verwezenlijking van dit ideaal in Europa. En in één adem wordt de liberale erfenis in de verschillende Europese

landen – met een soort ‘burgerbewustzijn’ gedrenkt in vrijheid als algemene deler – geïdentificeerd als basis voor een gemeenschappelijke Europese identiteit. In plaats van het christendom dus, wat niet zelden naar voor geschoven wordt als bindmiddel voor de EU-lidstaten. In dat opzicht is het jammer dat de eerste president van Europa uitgerekend een christendemocraat is – maar dit terzijde.

Na een tweede inleidend artikel over de houding van de EU-instellingen tegenover religie en secularisme, volgen bijdragen over de ontwikkeling en de huidige situatie van de scheiding van kerk en staat in negen Europese landen.

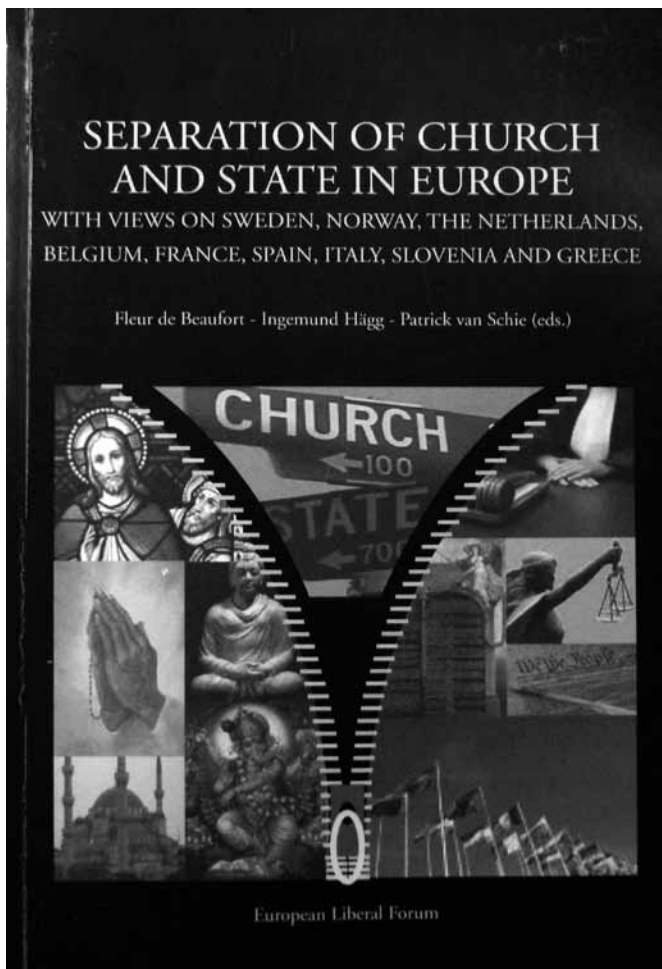
Het doel van de auteurs met dit werk – zo meldt de achterflap – is een degelijk onderbouwde basis te leggen voor verdere hervormingen in Europa. In dit opzet lijken ze alvast geslaagd. Zonder uitzondering hebben in alle Europese landen godsdienstige organisaties in het verleden een sterke greep gehad op de staat. Met wisselend succes is een scheiding van kerk en staat bedongen: het uitgebreide overzicht toont dat een groot aantal landen op dit vlak nog heel wat pijnpunten vertoont. Zo is men in Noorwegen pas onlangs in gang geschoten om de banden tussen de Kerk van Noorwegen – de uitdrager van de staatsgodsdienst – en de staat door te knippen. In Nederland is blasfemie nog steeds strafbaar. Dat de Grieks-orthodoxe kerk in Griekenland een bevoorrechte positie inneemt, is zacht uitgedrukt: de band tussen kerk en staat – ook uitgebeeld op de Griekse vlag – is ervastgelegd in de Grondwet. Godsdienst is bijvoorbeeld een verplicht vak in het onderwijs, daar de staat verantwoordelijk geacht wordt voor het vormen van het religieuze bewustzijn van de burgers. Ook België hoeft zich alvast niet op de borst te kloppen: de staat

komt tussen in de financiering van de erkende godsdiensten en levensbeschouwingen, en hierbij krijgt de katholieke kerk de meeste middelen toegestopt. Auteur Hervé Hasquin acht de georganiseerde vrijzinnigheid dan ook nog niet in staat een echt tegenwicht te bieden aan de invloed van de kerk. Toch concludeert hij dat dit land ‘op zijn manier’ *laïque* is. Meteen wordt duidelijk dat het Franse model van *laïcité* in *Separation of Church and State in Europe* niet als de enige mogelijkheid wordt gezien.

Invloed van godsdienst in ethische kwesties, financiering door de staat van godsdiensten en levensbeschouwingen, subsidiëring van religieus onderwijs, de aanwezigheid van religieuze symbolen in staatsscholen en andere openbare gebouwen... het zijn enkele van de steeds terugkerende zwakke plekken. Dit werk behandelt ze zeer grondig en genuanceerd. Het artikel over de Franse situatie gaat bijvoorbeeld verder dan het – volgens de auteur – al te gemakkelijke ophemelen van de Franse *laïcité*: het bekijkt ook enkele inbreuken en uitzonderingen op dit model, waarschuwt voor mogelijke valkuilen en wijst op de dreiging van Nicolas Sarkozy's *laïcité positive*.

In zowat elk artikel wordt ook uitvoerig ingegaan op de historische achtergrond. En terecht, want die blijkt bepalend voor de evolutie van de banden tussen overheid en religieuze organisaties. De auteurs stellen dan ook duidelijk dat de situatie in een bepaald land – bijvoorbeeld de Franse *laïcité* – niet zomaar kan overgezet worden naar een andere regio.

Toch schuilt in het aansnijden van actuele uitdagingen de grootste kracht van *Separation of Church and State in Europe*: verschillende auteurs wijzen op de mogelijkheid dat

de scheiding van kerken staat onder druk zal komen te staan door de toenemende aanwezigheid van de islam in Europa. Men neemt hierbij sterk stelling in tegen de uitwassen van de islam, zoals vrouwenbesnijdenis en gedwongen huwelijken. Dit thema wordt echter verfrissend genuanceerd benaderd. Men hamert erop dat 'de moslims' niet als een monolithisch blok mogen gezien worden: dat alle islamieten in Europa vanuit hun geloof als één man achter dezelfde standpunten zouden staan, is een fabeltje. Het is belangrijk immigranten als individuen te blijven zien én benaderen. Het is kortzichtig en gevaarlijk om de groep immigranten in Europa als 'de moslims' te omschrijven. Met een dergelijke wijzigmentaliteit kunnen we enkel afstevenen op een fiasco in multicultureel Europa.

De auteurs strooien de lezer dus geen zand in de ogen: alertheid blijft geboden, want verworvenheden op het vlak van scheiding van kerk en staat kunnen ook tenietgedaan worden. En laat het duidelijk zijn: de grootste bedreiging op dit vlak komt nog steeds uit christelijke

hoek, niet uit islamitische. De huidige situatie in Italië toont dit aan. Daar hebben katholieke dogma's bijvoorbeeld nog een sterke invloed op de wetgeving en palmt de katholieke kerk het leeuwenaandeel van de gratis zendtijd voor godsdiensten en levensbeschouwingen op radio en tv in – een recht dat de seculiere levensbeschouwingen zelfs ontzegd wordt. Nochtans was Italië tot voor kort een gunstige evolutie aan het doormaken. En ook in Slovenië werd de klok deels teruggedraaid.

Opvallend is dat niet alle artikels evenveel aandacht besteden aan de vrijzinnig-humanistische levensbeschouwing en niet alle auteurs de banden tussen kerk en staat even resoluut willen doorknippen. In de bijdrage over Spanje wordt bijvoorbeeld vooral gehamerd op de gelijke behandeling van de verschillende godsdiensten. De auteur schat het belang van religie voor de democratie en de 'waarden van het land' bovendien bijzonder hoog in en pleit daarom voor intensief overleg tussen de staat en de religieuze organisaties in ethische dossiers. Voorwaar niet echt een voorstel dat een

diep verlangen naar een strikte scheiding tussen kerk en staat toont.

Separation of Church and State in Europe bewijst het eenste meer: de liberale beweging heeft een van de sterkste denktanktradities in Europa. Het resultaat is een inhoudelijk pittig, uitdagend en bruikbaar boek waarin de vrijheid van het individu centraal staat. Een moedig werk ook, omdat tegenstrijdige standpunten – onvermijdelijk gezien de grote verschillen in achtergrond van de auteurs – niet worden geschuwd en men dus niet komt aandragen met een netjes uitgestippelde weg. Dat de auteurs tussendoor ook hun – politieke – product aanprijzen, was gezien de oorsprong van het werk te verwachten en stoort dus niet. Is dit verzamelwerk dan een zeldzame parel in non-fictieland? Toch niet, daarvoor zijn de stijl en de opbouw van heel wat bijdragen te gortdroog. De Engelse taal leent zich uitstekend voor spitsvondig, bondig en toegankelijk taalgebruik. Helaas missen een aantal auteurs hier een kans: deze informatiebom leest bijwijlen als een handboek recht van de saaiere soort. Dat verschillende auteurs de definities uit de inleiding herkauwen, werkt dit enkel in de hand. Maar wie bereid is er dit euvel bij te nemen, vindt in *Separation of Church and State in Europe* een schat aan informatie en meters stoftot discussie. #

Leentje Van Hoorde

Fleur de Beaufort, Ingemund Hägg en Patrick van Schie (red.), Separation of Church and State in Europe. With Views on Sweden, Norway, the Netherlands, Belgium, France, Spain, Italy, Slovenia and Greece, European Liberal Forum, 2008, 189 pagina's, ISBN 978 90 73896 40 6, te verkrijgen bij o.a. de Teldersstichting (info@teldersstichting.nl of ++31 70 363 19 48).

Uit ellende naar volwassenheid g

Volwassen worden is soms heel moeilijk. Het hangt er allemaal een beetje van af waar en bij wie je wieg stond. Tijdens de voorbije editie van het Gents filmfestival werden diverse films vertoond met coming of age als centraal thema. Voor deze filmrubriek pikte ik er twee uit.

‘Taking Woodstock’

Ang Lee, die met zijn Oscarparade-paardje *Brokeback Mountain* een grote naam werd in Hollywood, kreeg de eer om het verhaal over het ontstaan van Woodstock onder handen te nemen. Het slaperige stadje Bethel, in de staat New York, werd in de zomer van 1969 drie dagen lang gepromoveerd tot het centrum van de hippiebeweging. Het Woodstockfestival, georganiseerd onder de slagzin ‘*three days of peace and music*’ wordt nu, veertig jaar later, nog altijd gezien als de laatste grote triomf van een jonge, idealistische wereldvisie. Tegen de tijd dat de *seventies* halverwege waren, waren de hippies een met uitsterven bedreigd ras. Toen de *eighties* aanbraken, bestonden ze niet meer. Het Woodstockfestival, vereeuwigd in Michael Wadleighs schitterende documentaire, bleef echter overeind als een symbool van het onschuldige, naïeve geloof dat muziek en liefde de wereld kunnen veranderen.

Taking Woodstock gaat over de twintiger Elliot Tiber. Elliot werkt als interieurontwerper, maar moet terugkeren naar zijn ouderlijke nest om het motel van zijn ouders van de financiële ondergang te redden. Wanneer de organisatoren van een festival bot vangen in het nabijgelegen Wallkill, neemt Elliot een impulsieve beslissing en belt de organisatie op om het festival naar zijn conservatieve geboortedorp White Lake te halen. Elliot regelt vlug

Bron: www.cinebel.be

een vergunning en stelt de organisatie voor aan landbouwer Max Yasgur, op wiens weides het festival zal plaatsvinden. De rest is geschiedenis.

Het opstarten van het festival loopt daarmee min of meer gelijk aan de *coming of age* van Elliot Tiber, die het juk van zijn dominante moeder van zich afgooit, voor het eerst in opstand durft te komen tegen de conventies van zijn gemeenschap en zelfs zijn eigen homoseksualiteit ontdekt. Vanaf het begin is het duidelijk dat Elliot altijd de brave zoon is geweest die voor zijn ouders bleef zorgen, zelfs lang nadat de meeste andere kinderen het zouden hebben opgegeven. Woodstock verandert hem echter – ook hij leert een vrijheid kennen waar hij tot dan toe enkel van had gehoord.

Tijdens de aanloop naar het festival ontwikkelt *Taking Woodstock* zich dus als een plezierige, nostalgische trip, waarbij de volwassenwording van Elliot symbool staat voor die van zijn hele generatie. We krijgen van de optredens zelf helemaal niets te zien, om Elliot de kans te geven LSD te scoren, door de modder te schuiven en eens grondig ruzie te maken met zijn ouders. Het is niet moeilijk te begrijpen waarom Lee daarvoor koos: *Taking Woodstock* is gebaseerd op het gelijknamige boek van de echte Elliot en de film volgt de emotionele rollercoaster die hij beleeft minutieus.

Lee knipoogt regelmatig naar Wadleighs klassieker: hij gebruikt regelmatig *split-screen* en laat zijn personages door *shots* heen wandelen die rechtstreeks uit de documentaire zijn overgenomen.

De regisseur gaat dan ook niet op zoek naar grote dramatische confrontaties en stelt zich tevreden met een milde schets van de tijdsgeschiedenis. Hij maakt zich vrolijk over een *flower power* avant-gardetoneelkring waarvan de acteurs er een gewoonte van maken zichzelf zo snel mogelijk uit te kleden zodra ze op het toneel staan en hun publiek uit te schelden voor *republican assholes* en *fascist pigs* – zo ging dat blijkbaar in die tijd. Hij voert een koppel op dat gemoedelijk op LSD ligt te trippen in zijn Volkswagenbusje en – ugelooft het of niet – Liev Schreiber als een potige *drag queen* die vroeger nog in de marine zat en nu de veiligheid van het festival regelt. Meer dan een echte plot op poten zetten, wil Lee blijkbaar gewoon een idee geven van de denkwijzen van toen, toen je vrijheid nog in een sigarettenvloetje kon draaien en oproken.

Lee heeft van *Taking Woodstock* een knappe film gemaakt. Het is hem niet om het concert op zich te doen, want er is zoals gezegd geen enkel concertfragment in de film verwerkt. Het gaat hem vooral om het overbrengen op het publiek van de *good vibes* die rond het festival zweven. In die missie slaagt Lee alvast met verve.

Taking Woodstock, regie: Ang Lee, scenario: James Schamus, met: Demetri Martin, Henry Goodman, Imelda Staunton, Liev Schreiber, Eugene Levy e.a., Verenigde Staten, 2009, 120 min.

Woodstock 1970 Director's cut (DVD), regie: Michael Wadleigh, 2007, 216 min.

groeien

‘De helaasheid der dingen’

De film *De helaasheid der dingen*, gebaseerd op het gelijknamige boek van Dimitri Verhulst, wordt wereldwijd op applaus onthaald... Het partijtje naaktfietsen van de cast over de *Croisette* in Cannes heeft zijn doel als promotiestunt alvast niet gemist. De scène is nochtans een filmische vrijheid, want in het boek wordt er niet naakt gefietst. Dimitri Verhulst schrijft: ‘De invloed van de pastoor was verrassend genoeg nog zo groot en de sympathie van de politie voor dit project dermate omvangrijk dat de veertien goddeloze deelnemers uiteindelijk in hun onderbroek aan de start verschenen. Een compromis heet het, de scheiding tussen kerk en overheid was niet dikker dan een onderbroek.’

Ook de film zelf kon op het festival van Cannes op enthousiast applaus rekenen en sleepte de *Prix Art et Essay* in de wacht. En dit product van regisseur Felix van Groenningen werd ook ingezonden als Belgische kandidaat voor de Oscars. De film, die in het Engels *The Misfortunates* heet, ontving in New York prijzen voor de beste film, de beste fotografie en het beste scenario. Vorig jaar begon *Slumdog Millionaire* hier zijn internationale triomftocht. En de Amerikaanse filmverdelers Neo Classics International heeft de Belgische inzending voor de Oscars aangekocht voor distributie in de Verenigde Staten. Dus wie weet...

Ook op het Filmfestival Gent was *De helaasheid der dingen* – de openingsfilm van het festival – een groots evenement. Hij kaapte er bovendien de publieksprijs weg.

De film rust voor een groot deel op de jonge

Bron: www.dehelaasheidderdingen.be

schouders van Kenneth Vanbaeden (16). Hij was veertien jaar toen de film werd opgenomen. Acteerervaring had hij naar eigen zeggen nog niet. Maar daar is in de film niets van te merken.

Afgezien van de naamsverandering – Dimitri Verhulst heeft na de publicatie van zijn boek gerommel gehad met zijn familie en daarom werd de achternaam van de familie veranderd in Strobbe – blijft regisseur Felix van Groenningen dicht bij het boek. Dat bestaat in feite uit een serie losse verhalen over de jeugd van de schrijver en een epiloog waarin zowel de verschillen als de gelijkenissen met zijn vader duidelijk worden. Om onduidelijke redenen is de volgorde van de gebeurtenissen in de film omgegooid. De volwassen schrijver krijgt een grotere rol doorheen de hele film, waardoor er een soort raamvertelling ontstaat. Daar zit wat in, maar de nieuwe volgorde lijkt verder willekeurig en bedoeld om duidelijk te laten merken dat deze boekverfilming een eigen karakter heeft. De regisseur maakt veel gebruik van *voice-over* en geeft de volwassen Gunther dus een grotere rol. Maar de volwassen ‘Dimitri’ of Gunther overtuigt helaas een stuk minder dan de jonge.

De sfeer van de armoedige jaren tachtig in een Belgisch gehucht is prima geschetst... De onderlinge solidariteit van de Strobbes spreekt uit alle scènes, alsook de onmogelijkheid om

vier grote mannen, één kleine, een oma en een stel katten in één armoedig huisje te laten wonen. Je ziet ook dat de opgroeiende Gunther zich meer en meer van de marginaliteit van zijn omgeving wil distantiëren. Je ziet hem transformeren van levenslustige jongen tot vroegrijpe en treurende tiener die levenslang getekend is door zijn opvoeding.

Kenneth Vanbaeden schittert werkelijk in zijn rol. De rol van de grootmoeder – gespeeld door Gilda De Bal – is heel bepalend om Gunther uit dit marginaal bestaan te laten ontsnappen en zijn leven alsnog in de goede richting te sturen.

Deze verfilming is zeker geslaagd te noemen. Toch zal ik eerder het boek herlezen dan de film herbekijken...

De helaasheid der dingen, regie: Felix van Groenningen, Scenario: Christophe Dirickx en Felix van Groenningen naar de gelijknamige roman van Dimitri Verhulst, met: Kenneth Vanbaeden, Valentijn Dhaenens, Koen De Graeve, Wouter Hendrickx, Johan Heldenbergh, Gilda De Bal e.a., België, 2009, 108 min.

Dimitri Verhulst, *De helaasheid der dingen* (filmeditie), Uitgeverij Contact, 2009, 208 pagina's, ISBN 978 90 2543 213 3, adviesprijs: €12,50. #

André Oyen

1970 | MATTHEUSPASSIE

Op de pui van het stadhuis van Tongeren,
in de late sneeuw van het voorjaar,
heb je Christus gekweld gezien, bespuugd,
bloedend, gewond, verminkt, bleeken
afstotelijk.

Een jongen is net aangerand,
niemand bekommert zich om hem,
hoe hij daar in zijn trenchcoat ligt te bloeden,
het recht van zijn eenzaamheid opeisend,
net Christus in de Mattheuspassie, door mama
aanbevolen als het grootste kunstwerk allertijden.

Ambiorix, hautain in zijn glorie na de plundering,
verheerlijkt de moed van de martelaar. En jij,
hautain in dit moment van herkenning,
behandelt jezelf als een slachtoffer,
terwijl de huizen om je heen armzaliger
en wanordelijker worden, nog schaarser,

tot alleen de gesloten kathedraal overblijft,
jij en de kathedraal en de leegte.

Bart Stouten

Bart Stouten [Sint-Truiden, 19 september 1956] is licentiaat-vertaler en om den brode producer van Klara [VRT]. Als geen ander weet hij poëzie te koppelen aan klassiek, jazz, wereld- en filmmuziek. Bij wijze van spreken is het ook zijn lang leven. Hij moet combinaties kunnen maken om zijn diepere gevoelens op een populaire manier te kunnen uiten, zonder zweem van vulgariteit, waar hij overigens van gruwelt. Hedendaagse trends van de literatuur en de filosofie, gelinkt met een vleugje verleden, zijn de kers op de taart van zijn programma's als *Pak van Sjaalman*, gevolgd door *De Tuin van Eden*.

De culturele geschiedenis in al zijn facetten en details, zou je kunnen zeggen, is de basis van zijn poëzie. Om die geschiedenis te kunnen vormgeven is reizen noodzakelijk. Naar vreemde culturen, want al zijn ze verwant, ze blijven vreemden door een beperkte kennis van hun onderliggende anekdotische historiën.

Het gedicht komt uit zijn meest recente bundel, *Een Boek van Tijd*, uitgegeven door de uitgeverij P. Cultuur, actualiteit en opvoeding vloeien samen tot een innerlijk sfeerbeeld. Uitgezonden door zijn moeder is Bart Stouten, na de consumptie van de *Mattheuspassie*, getuige van een kort voordien gepleegde aan-

randing. Thuisgekomen en in de intimiteit van zijn kamer noteert hij de ervaring in zijn dagboek. Later wordt de notitie een gedicht. De tijd tussen het gebeuren en de creatie maakt dat al zijn gevoelens vernuchteren en zorgen voor een tedere zwart-witfoto. In vers 1 worden de feiten neergezet. In vers 2 komt de eerste reactie bovendien: de aangerande jongeling wordt Christus, gevallen onder het kruis, symbool van eender welk geweld. In vers 3 wordt de dichter Christus, een man die zichzelf verwijt geen sleutel op de deur naar een wereld zonder geweld te hebben – het geweld *by the way*, gesymboliseerd door een egocentrische verzetsstrijder, Mussolini avant la lettre.

'Bart Stouten laat een zachte stem horen', zei Kurt Van Eeghem in *Ramblas* [Klara]. De zachtheid is gegrond door de schets van zijn karakter, zoals hoger gesteld, maar is leenrecht verschuldigd aan een persoonlijk drama, het overlijden van zijn ouders en tweelingzus in een tragisch ongeval midden in zijn puberteit. En dit tikkend besef ik dat de poëzie van Bart Stouten DNA heeft van zijn tweelingzus. Een mens is de optelling van zichzelf, zijn ouders, en in het geval van een meerling, dit alles in de tweede, derde, vierde,... macht. *[wordt vervolgd]* #

guido lauwaert

‘Niet de Tijd gaat voorbij, maar jij en ik...’

Vaste Coda-columnisten Jean Paul Van Bende-
gem en Rik Lanckrock krijgen er vanaf dit num-
mer een dame bij: Winnie Belpaeme, moreel con-
sultante in het Provinciaal Centrum voor Morele
Dienstverlening Oost-Vlaanderen.

Gegroet Waarde Lezeressen en Lezers,
Het lijkt een hele – lange – tijd ge-
leden, pakweg zo’n tweetal levens,
dat ik onder het pseudoniem ‘Belhamel’
columns schreef in De Geus. Na wikken en
wegen, besloot ik mijn – nog steeds voor de
vrijzinnigheid kloppende – hart te volgen en
‘ja’ te zeggen op de vraag om mijn pen terug
op geregelde tijdstippen ter hand te nemen als
columniste voor ditzelfde tijdschrift. Voorwaar
een eer en een plezier!

Nochtans betekent deze toezegging tege-
lijkertijd dat ik andere – even of in sommige
gevallen zelfs nóg leukere – dingen niet (meer)
kan doen. Tijd laat zich immers, in tegenstel-
ling tot bijvoorbeeld de liefde, niet oneindig
delen zonder enig verlies aan intensiteit.
Gelukkig voor de liefde (en voor ons), helaas
voor de Tijd (en voor ons).

In de tussentijd – dat wil zeggen de tijd dat u
mij hier niet las – is veel gebeurd, gedaan en
niet, (on)veranderd, verloren en gewonnen,
geweest en geworden, gelachen en geschreid,
gestorven en geboren, bemind en ‘ge-zorgd’
gepasseerd...

Mag ik u uitnodigen om bij het lezen van deze
alinea de kanste grijpen om in de ‘maalstroom
van het leven’ even stil te staan en terug te kij-
ken in de achteruitkijkspiegel van uw eigen-
ste leven? Ziet u zichzelf tijdens uw voorbije
levensjaren, van ongeveer vijftien à twintig

©Anne de Haar-Bartelink

jaar geleden tot nu...? Bent u veel veranderd?
Herkent u zichzelf nog? Niet alleen uiterlijk,
maar ook innerlijk? Of valt u vooral op hoe u
eigenlijk nog krák dezelfde bent als toen?

Als uw bewuste levensweg nog niet zoveel
‘kilometerjaren’ telt, kunt u ervoor kiezen om
kortere *flashbacks*... Voorzichtig aan, hoor...
Niet té veel voor- en achteruit springen in de
Tijd. U riskeert dan namelijk een ‘Los Zandef-
fect’, naar de gelijknamige tv-serie, waarin
de (té) vele flashbacks mensen achterlaten
met een gevoel van desoriëntatie in ruimte en
tijd. Dit houdt het risico in dat uw immuniteit
verzwakt, alhoewel nog niet wetenschappe-
lijk vaststaat of ook dit resulteert in nog meer
Mexicaanse-griepgevallen.

Of, ‘Jongeling’, ga de boeiende uitdaging tóch
aan en bevaag degenen die u in dit verschrik-
kelijk mooie leven zijn voorgegaan om wat
meer tekst en uitleg bij uw persoonlijke levens-
weg van twintig jaar geleden, tot het moment

dat u er zelf beelden/gedachten/gevoelens...
bij heeft. U zal vaak merken dat uw geschiede-
nis begint vóór u er zelf was.

Wat gaat de Tijd toch vlug voorbij, hoor ik voor-
al de iets oudere medemens (en meer en meer
ook mezelf) mijmeren...

Eén van de dingen die in mijn leven onveran-
derd is gebleven, is dat ik nog steeds werkzaam
ben als moreel consultante in het (Provinciaal)
Centrum Morele Dienstverlening te Gent. Het
laat me onder meer toe om een bevoorrechte
getuige te zijn van de levens van tal van cliën-
ten die bij ons komen voor morele bijstand of
voor vrijzinnige plechtigheden. In diezelfde
hoedanigheid woonde ik eind november
2009 een bijzonder boeiend symposium bij
over rouw en zingeving. De essentie van deze
studiedag was dat nieuwe inzichten komaf
maken met de lang aangehouden stelling als
zou rouw ‘iets’ zijn dat in fasen verloopt, bin-
nen een bepaalde kalendertijd. De actuele
inzichten met betrekking tot rouw (zie onder
meer *Ze zeggen dat het overgaat*, Johan Maes
en Evamaria Jansen, Witsand Uitgevers, 2009)
bevestigen dat het een levenslang, persoonlijk,
creatief proces betreft, waarbij mensen blij-
vend zoeken naar een betekenisvol leven zon-
der de overledenen, met wier nagedachtenis
ze zich verbonden weten. Een van de sprekers,
Marinus van den Berg, sprak de woorden ‘Niet
de Tijd gaat voorbij, maar jij en ik...’. Ja. Dacht ik.
Zó is het. En zó is het goed ook.

Van ganser harte wens ik u, en mezelf, in dit
nieuwe jaar 2010 mooie, onvergetelijke bele-
vingen en lieve *ont-moetingen* die we kunnen
koesteren als warme herinneringen, zolang
onze Tijd tikt... #

Winnie Belpaeme

de geus Nieuwsbrief

Magazine vrijzinnige actualiteit Oost-Vlaanderen

Agenda Vrijzinnig Oost-Vlaanderen - januari 2010

Datum	uur	activiteit	organisatie
Aalst			
Zo 24-01	15:00	Nieuwjaarsconcert	HVV
Denderleeuw			
Do 28-01	14:00	Het erotisch-pantheïsme van Hadriaan Beverland	HVV & UPV
Eeklo			
Do 21-01	14:00	Algemene Ledenvergadering	GGE
Gent			
Di 12-01	20:30	Vertelavond <i>Afrodisiaca</i>	GvG
Wo 13-01	14:00	Diavoorst. Wales en nieuwjaarsreceptie	GCG
Vr 22-01	20:00	Vernissage <i>Luchttekens</i>	KIG
Wo 27-01	20:00	Algemene Ledenvergadering	HVV
Wo 27-01	20:00	Avant-première Gedichtendag	VCG & Poëziecentrum
Zo 31-01	10:45	Geleid bezoek Westerbegraafplaats	KIG
Oudenaarde			
Ma 04-01	20:00	Algemene Vergadering	WF
Vr 08-01	19:00	Nieuwjaarsreceptie	VC e.a.
Zo 17-01	10:30	Vrijzinnige togbabbel	VC e.a.
Ronse			
Di 19-01	19:30	Uitreiking eerste HV Trofee	VC
Vr 29-01	19:30	Nieuwjaarsreceptie	VC
Zottegem			
Di 26-01	19:00	Algemene Ledenvergadering	GGZ
Noteer alvast:			
Gent			
Zo 07-02	11:00	Nieuwjaarsdrink	VCG
Do 11-02	14:00	Alg. Ledenverg. en gezellig samenzijn	GCG

Willemsfonds

Maandag 4 januari 2010, 20:00
Algemene Vergadering

Info: Daniel De Neve - 055 31 33 54 - daniel.deneve@telenet.be.

Locatie: VC Liedts, Parkstraat 4, 9700 Oudenaarde.

VC Liedts en alle lidverenigingen

Vrijdag 8 januari 2010, van 19:00 tot 21:00
Nieuwjaarsreceptie

Info en locatie: VC Liedts, Parkstraat 4, 9700 Oudenaarde - 055 30 10 30 - info@vcliedts.be.

De Geus van Gent

Dinsdag 12 januari 2010, 20:30
Vertelavond: 'Afrodisiaca'

Verhalen bij kaarslicht en een lekker drankje!
Vertellers: **Veerle Ernalsteen** en **Isabelle Desegher** (compagnie De Zere Knie).

De volgende nieuwsbrief verschijnt op 1 februari 2010.

Bijdragen hiertoe worden ten laatste op 5 januari verwacht op onze redactie.

Alle activiteiten voorzien van dit logo gaan door in het VC Geuzenhuis
Kantienberg 9 - 9000 Gent - 09 220 80 20 - www.geuzenhuis.be

Gratis toegang

Info: geusvangent@telenet.be - 0478 28 59 43.

Locatie: Café De Geus van Gent - Kantienberg 9, 9000 Gent.

Gentse Grijsze Geuzen

Woensdag 13 januari 2010, 14:00

Samenkomst om 13:45

**Diavoorstelling 'Wales' en
nieuwjaarsreceptie**

Albert Comhaire

Naar jaarlijkse gewoonte brengt ons medelid **Albert Comhaire** opnieuw een diavoorstelling: deze keer over de *Pembrokeshire Coast National Trail*. Hij brengt een gewaardeerde reportage over een avontuurlijke 16-daagse trektocht langs het zeer gevarieerde, maar vaak ruwe en gevaarlijke Pembrokeshire kustpad in Wales. Weinig 'continentals' en zelfs weinig Britten doen die tocht: het durft er serieus regenen en misten, en alhoewel er geen besneeuwde toppen te beklimmen zijn, is de tocht behoorlijk zwaar wegens het groot aantal kuitentbijters.

Er zijn bovendien stukken waar men gedurende vele kilometers het pad niet kan verlaten en zelfs moeilijk bereikbaar is voor hulpdiensten.

De GGG-ers kunnen van de pracht genieten vanuit een gemakkelijke stoel en zonder het risico te lopen nat geregend te worden.

De diavoorstelling wordt gevolgd door de nieuwjaarsreceptie van de GGG.

Gratis toegang

Iedereen welkom! Ook niet-leden.

Info: Raoul Van Mol - 0479 54 22 54 - rvanmol@hotmail.com.

VC Liedts, Liedtskring en OGG

Zondag 17 januari 2010, van 10:30 tot 13:00

Vrijzinnig toogbabbel

Info en locatie: VC Liedts - Parkstraat 4, 9700

Oudenaarde - 055 30 10 30 - info@vcliedts.be.

Humanistisch Verbond Ronse

Dinsdag 19 januari 2010, 19:30

Uitreiking eerste HV Trofee

Iedereen welkom

Info en locatie: VC De Branderij - Zuidstraat 13, 9600 Ronse - 055 20 93 20 - de.branderij@skynet.be.

Grijze Geuzen Eeklo

Donderdag 21 januari 2010, 14:00

Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering van de Grijze Geuzen Eeklo wordt gevolgd door een receptie met koffie en gebak.

Om praktische redenen aanwezigheid melden

bij Freddy Van Weymeersch - 0495 32 20 71 -

freddy.van.weymeersch@pandora.be.

Locatie: Jeneverhuis, Van Hoorebekeplein 2, Eeklo.

Kunst in het Geuzenhuis

Vrijdag 22 januari 2010, 20:00

Vernissage 'Luchttakens'

'Alle kunst die terecht slechts vanuit een gezichtspunt van de harmonie,

de compositie, de ordening – dan wel de disharmonie, de decompositie, de willekeurige wanorde – moet worden beoordeeld, is abstract.' **Michel Seuphor**

Een doorgedreven zoektocht naar eenheid resulteert binnen het werk van **Lieve Mandonx** in abstracte composities. Niet de abstractie als grote bevrijder, maar als enige mogelijkheid om een authentieke identiteit op doek weer te geven. De afwezigheid van herkenbare figuratie of thematiek vraagt een zekere onthechting bij het aanschouwen. Inhoud bereikt de toeschouwer als een nagalm en laat zo ruimte voor interpretatie.

Aan de basis ligt het schilderen zelf. De blik op een onbeschreven canvas, de manier van aanbrengen van verf, het kleurgebruik. De additieve kleurmenging met olieverf, door de Vlaamse primitieven als basistechniek beschouwd, geven de schilderijen een ontastbare diepte.

Kleur is in die zin steeds gefragmenteerd en het eindresultaat van een gelaagdheid. Als bij een palimpsest worden lagen verf toegevoegd en afgeschraapt. Deze complexe onderstructuur blijft steeds leesbaar in elk werk.

Daarnaast is de schaal van de doeken belangrijk. De grote werken roepen vaak het beeld op van landschappen, vlaktes. Soms stormachtig, meestal tijdloos en efemeer. De kleinere werken hebben een meer gevoelige schriftuur en tonen het diepste ik van de kunstenaars.

Sylvie Van Hulle vindt haar inspiratie vooral in de natuur en in de landschappen die ze tegenkomt tijdens het wandelen. Daarbij wordt ze vooral geraakt door het desolate en de stilte.

Tijdens het schilderproces verlaat ze het

bekende, schuift ze kleuren over elkaar, voegt ze verf toe, neemt weer weg, tot er een illusionaire voorstelling overblijft, landschappen die niet duidelijk meer te herkennen zijn.

Of ze laat zich leiden door de combinatie van toevallige en bewust gevormde structuren die zich tijdens het schilderen voordoen.

Lieve Mandonx en Sylvie Van Hulle – die eerder reeds tentoonstelde in onder andere Galerie LINK – stellen in januari in het Geuzenhuis voor het eerst samen hun schilderijen tentoon. Een boeiende ontmoeting van kleuren, lagen, indrukken.

De tentoonstelling loopt van 22 tot en met 31 januari 2010 in het VC Geuzenhuis. Open: maandag tot vrijdag van 9:00 tot 12:00 en van 13:00 tot 16:30 (na telefonische afspraak via 09 220 80 20); zaterdag/zondag van 14:00 tot 17:00. Info: leentje@geuzenhuis.be - www.geuzenhuis.be.

HVVAalst

Zondag 24 januari 2010, 15:00
Nieuwjaarsconcert

Traditiegetrouw viert het Koninklijk Conservatorium de overgang naar het nieuwe jaar met een nieuwjaarsconcert.

Het orkest o.l.v. **Sigiswald Kuijken** brengt: *Il ritorno di Tobia* (ouverture) van Jozeph Haydn, symfonie concertante voor viool, altviool en orkest van Wolfgang Amadeus Mozart en symfonie nr. 1 van Ludwig van

Beethoven. **Ryo Terakado**, viool en **Sara Kuijken**, altviool.

De deelnemers zorgen voor eigen vervoer! Het conservatorium ligt op 10 min. wandelafstand van het Centraal Station, dat men verlaat via de uitgang Kantersteen; dan achtereenvolgens Kunstberg - Koudenberg - Regentsschapsstraat. De parkings Zavel en Poelaert aan het Poelaertplein zijn op zondag open van 10:00 tot 00:00.

Deelname: een ticket kost 10 euro. HVVAalst betaalt hiervan 7 euro, dus elke HVV deelnemer betaalt slechts 3 euro, te storten op rekening nr. 063-0422289-83 van Norbert Zenner met vermelding van naam, aantal, nieuwjaarsconcert en dit uiterlijk op 8 januari 2010.

Info: Norbert Zenner - 053 77 13 65 - norbert.zenner@telenet.be.

Plaats: Concertzaal van het KCB, Regentsschapsstraat 30 te Brussel.

Grijze Geuzen Zottegem

Dinsdag 26 januari 2010, 19:00
Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering van de Grijze Geuzen Zottegem wordt naar aloude traditie gevolgd door een nieuwjaarsdronk. Om organisatorische reden vragen we voor de receptie in te schrijven via e-mail.

Contactpersoon: Jean-Pierre D'Hoker - Eekhout 4, 9620 Zottegem - 09 360 90 72 - jean.pierre.dhoker@telenet.be.

Locatie: Ontmoetingscentrum te Godveerdegem - Twee kerkenstraat 185, 9620 Zottegem.

Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging Gent
Woensdag 27 januari 2010, 20:00
Algemene Ledenvergadering

Alle leden van onze vereniging worden van harte uitgenodigd op onze jaarlijkse vergadering. Het is het ogenblik bij uitstek om kennis te maken met het bestuur van HVV Gent en om te laten horen wat je wel en niet van onze vereniging verwacht.

Op deze vergadering wordt door de aanwezige leden ook het nieuwe bestuur verkozen, en alhoewel wij nu een heel goede bestuursequipe hebben is er nog altijd plaats voor elke vrijzinnige, die graag een meer actief steentje wil bijdragen aan onze werking.

Als naar jaarlijkse gewoonte sluiten wij het formele gedeelte van de vergadering af met een drankje, een hapje en vooral een goeie babbel.

Voor meer informatie kan u altijd contact opnemen met Ria Gheldof in het Geuzenhuis op het nummer 09 220 80 20 of via mail huv.gent@geuzenhuis.be.

VC Geuzenhuis i.s.m. Poëziecentrum en het Vlaams Fonds voor de Letteren
Woensdag 27 januari 2010, 20:00
Avant-première Gedichtendag

Poëzieavond met **Charles Ducal** als centrale gast. Op Gedichtendag zelf worden de Herman de Coninckprijzen uitgereikt.

Bij het ter perse gaan van deze nieuwsbrief was het programma nog niet volledig. Surf daarom naar www.poeziecentrum.be of www.geuzenhuys.be voor een gedetailleerd overzicht.

Toegang gratis

Er worden geen reservaties opgenomen. Plaatsen zijn beperkt, dus kom goed op tijd. Eens de zaal vol, worden de deuren gesloten.

Info Poëziecentrum: 09 225 22 25 - sieglinde.vanhaezebrouck@poeziecentrum.be.

Info Geuzenhuys: 09 220 80 20 - griet@geuzenhuys.be.

HVVDenderleeuw i.s.m.

Uitstraling Permanente Vorming

Donderdag 28 januari 2010, 14:00

Het erotisch - pantheïsme van Hadriaan Beverland (1650-1716)

Prof.dr. Rudolf De Smet

Hadriaan Beverland (1650-1716) en het marginaal humanisme: erotiek, humanisme en filosofie in de 17de eeuw.

Het was er Beverland om te doen te bewijzen dat binnen de natuur de Eros de drijvende kracht is, sterker dan alle andere, bron van onstuitbaar genot, maar tevens aartsgevaarlijk omdat geen enkele rationele endusideëleconstructie tegenopgewassen is. De hoge idealen die door het Humanisme en de Renaissance waren aangereikt als *humanitas, amicitia, bonae, litterae, artes...* zijn slechts wankelende kaartenhuisjes wanneer de wind van de Eros voorbijraast. Hierin schuilt ook het humanistisch pessimisme van Beverland, dat in schril contrast staat tot

de overige elementen van levensvreugde, de Epicuristische lach en de satire die uit zijn werken en brieven naar boven komen.

Dit alles was aanvankelijk slechts aan enkele vertrouwelingen (*initiati*) van Beverland bekend en *De Prostibulis Veterum*, zijn basiswerk, werd stiekem doorgeschoven, totdat een stel vrienden hem er toe wist over te halen het hoofdstuk II ervan tot een autonoom boekje om te werken en uit te geven. Aldus ontstond de eerste editie van *De erfzonde*, spoedig gevolgd door een tweede... en de arrestatie van de auteur op aansturen van de calvinistische overheid te Leiden in 1679. Vervolgd en berooid overleed onze erotisch-pantheïst te Londen in 1716.

Belangrijk: de spreker (Denderleeuwenaar) heeft een boek en tientallen artikels over deze figuur gepubliceerd waarvan sommige in samenwerking met zijn collega (en vriend) **W. Elias**.

Toegang: 2,5 euro (incl. koffie). Deze voordracht is toegankelijk voor iedereen.

Info en inschrijvingen: Marie-Thérèse de Schrijver - 053 66 99 66 - marietherese.deschrijver24@scarlet.be - www.vub.ac.be/UPV.

Locatie: 't Kasteeltje, Stationsplein 7, 9470 Denderleeuw.

VC De Branderij

Vrijdag 29 januari 2010, 19:30

Nieuwjaarsreceptie

Info en locatie: De Branderij, Zuidstraat 13, 9600 Ronse - 055 20 93 20 - de.brandერიj@skynet.be.

HVVDendermonde

Vrijdag 29 januari 2010, 19:30

Algemene Ledenvergadering en reisverslag

De Algemene Ledenvergadering wordt gevolgd door een reisverslag in woord en beeld 'Japan', gebracht door **Katja Cools**.

Deelname reisverslag: 2 euro (aanvang om 20:00)

Info te verkrijgen bij Jan Wullaert, 052 35 97 51.

Locatie: Basisschool 't Vlasbloempje, Verbindingsstraat 24, 9200 Grembergen

Kunst in het Geuzenhuys

Zondag 31 januari 2010, 10:45

Geleid bezoek aan de Westerbegraafplaats

Waarom wordt de Westerbegraafplaats ook wel 'het Geuzenkerkhof' genoemd? Hoe kwam burgemeester **Charles de Kerckhove** in aanvaring met de bisschop over deze begraafplaats? En waarom verkoos **Virginie Loveling** deze plek als haar laatste rustplaats boven de Campo Santo, waar haar zus reeds begraven lag?

Ontdek samen met Kunst in het Geuzenhuys op zondagochtend 31 januari de boeiende geschiedenis van deze plek die heel wat prachtige grafsculpturen rijk is. An Hernalsteen is onze bezielde gids en wandelt met ons langs de graven van o.a. **Cyriel Buysse**, 'Eedje' Anseele, **Frits Van den Berghe** en **Edmond Van Beveren**.

Aansluitend is er de mogelijkheid om de tentoonstelling *Luchttkens* met beeldend werk van **Sylvie Van Hulle** en **Lieve Mandonx** te bezichtigen in het Geuzenhuys.

De wandeling start om 11:00. Afspraak om 10:45 aan de ingang van de Westerbegraafplaats, Palinghuizen 143, 9000 Gent. De plaatsen zijn beperkt, inschrijven is noodzakelijk (vóór 27 januari): leentje@geuzenhuis.be - 09 220 80 20.

Prijs: 2,50 euro (betaling via overschrijving op KIG-rekening 001-3067912-72, met vermelding van 'bezoek Westerbegraafplaats').

VC Geuzenhuis

Zondag 7 februari 2010, 11:00
Nieuwjaarsaperitief

De raad van bestuur en het personeel van het Vrijzinnig Centrum-Geuzenhuis wensen u en uw familie het allerbeste voor een gloednieuw jaar en nodigen u uit op hun nieuwjaarsaperitief.

Om 12:30 trakteren wij u op een verrassingsoptreden.

Info: a.devos@geuzenhuis.be - 09 220 80 20 - www.geuzenhuis.be.

Humanistische Jongeren vzw

Van maandag 15 t.e.m. zondag 21
februari 2010
Animatorenvorming

Je wordt dit jaar 16 of je bent ouder? Je houdt van gek doen, speels aan de slag

gaan, begeleiden van kinderen & jongeren, samen met een team knotsgekke kampen organiseren, ...? Dan hebben we voor jou wat je zoekt: 'Cursus Animator'.

Een week waarin we proberen, experimenteren, onderzoeken en verdiepen in het begeleiden van kinderen & jongeren, hoe probleempjes aan te pakken, spelen in elkaar boxen, spelen begeleiden, spelen spelen, verkleden en rollen, ... Kortom je vind er alle ingrediënten dat je nodig hebt klaar om aan de slag te gaan op vakantie en binnen de lokale groep als animator.

Deelname prijs: 140 euro (Hujoleden krijgen 5 euro korting).

De meeste gemeenten betaling het inschrijvingsgeld gedeeltelijk of volledig terug. Vraag er naar bij jouw jeugddienst of neem contact op met info@hujo.be en we zoeken het voor jou uit.

Info: 02 521 79 20 - info@hujo.be - www.hujo.be. Locatie: De Fiertel, Ronse.

HVV Dendermonde

Donderdag 25 februari 2010
Monoloog en diavoordracht: 'Ensor'
Freddy Dufait

Een evocatie in woord en beeld van de meester.

'Ik, Ensor' is een monoloog en diavoordracht door **Freddy Dufait**. Freddy Dufait, Oostendenaar en Ensorkenner bij uitstek (schreef reeds 2 boeken over de schilder) kruipt in de huid van de beroemde meester op eigen manier. Samen met knechtje Gustje (Valère Pinzie) brengt hij in woord en beeld wat de meester verstopt achter zijn maskers. Eerst miskend en bespot binnen zijn familie en de kunstwereld wordt

hij beroemd en bekend als de Prins der Schilders door zijn skeletten en maskers. Een voordracht met dia's erbij om zijn oeuvre langse en eigen kijk beter te leren kennen.'

Deelname: 5 euro.

Locatie: Reynhoutzaal, Stadhuis te Dendermonde.

Vaste activiteiten VC Liedts

- Elke maandag om 20.00: yoga ingericht door het Willemsfonds
- Elke dinsdag om 20.00: bijeenkomst SOS Nuchterheid
- Elke woensdag van 14.00 tot 16.00 Vrijzinnig humanistische bibliotheek, (en ook op afspraak)
- Elke maandag om 14.00 en elke woensdag om 19.30: bridgewedstrijd. Organisatie: Liedts Bridge Club, Oudenaardse Grijs Geuzen en Liedtskring
- Elke eerste zaterdag van de maand om 20.00: bijeenkomst Hujo

VC Liedtskasteel, Parkstraat 4, 9700 Oudenaarde. Info: www.voc-oudenaarde.be, info@vcliedts.be, 055 30 10 30

Vaste activiteit VC De Branderij

Bijeenkomst SOS Nuchterheid: zelfzorg bij verslaving
Elke donderdag om 19.30

VC De branderij, Zuidstraat 13, 9600 Ronse.
Info: de.branderij@skynet.be - 055 20 93 20

Fred
Braeckman

Leentje
Van Hoorde

Griet
Engelrelst

Annette
De Vos

Gerbrich
Reynaert

Pierre Martin
Neirinckx

Philippe
Juliam

Frederik
Dezutter

Albert
Comhaire

Kurt
Beckers

Colofon

Hoofredactie: Fred Braeckman

Eindredactie: Leentje Van Hoorde (De Geus),
Griet Engelrelst (nieuwsbrief)

Redactie: Kurt Beckers, Albert Comhaire,
Annette De Vos, Frederik Dezutter,
Philippe Juliam, Pierre Martin Neirinckx

Vormgeving: Gerbrich Reynaert

Druk: J. Verbeke – Lijnmolenstraat 34-36, 9040
Sint-Amandsberg

Verantwoordelijke uitgever: Kris Coenegrachts
p/a Kantienberg 9, 9000 Gent

Werkten aan dit nummer mee:

Winnie Belpaeme, Sonja Eggerickx, Guido
Lauwaert, Nicholas Marshall Brown, André
Oyen, Manu Robbroeckx, Sivriskine, Norbert
Van Yperzele

Coverfoto: © Marcel Verdoner

De Geus is het tijdschrift van het Vrijzinnig
Centrum-Geuzenhuis vzw en de lidverenig-
ingen en wordt met de steun van de PIMD
verspreid over Oost-Vlaanderen.

Het VC-Geuzenhuis coördineert,
ondersteunt, bundelt de Gentse vrijzinnigen
in het Geuzenhuis – Kantienberg 9, 9000 Gent
092208020 – f092227073
admin@geuzenhuis.be
www.geuzenhuis.be

De verantwoordelijkheid voor de gepubliceerde artikels berust uitsluitend bij de auteurs. De redactie
behoudt zich het recht artikels in te korten. Alle rechten voorbehouden.

Lidmaatschappen

- *Kunst in het Geuzenhuis:* €12 op rekening
001-3067912-72 van Kunst in het Geuzen-
huis vzw met vermelding 'lid KIG'.
- *Grijze Geuzen:* €6 op rekening
001-1777562-16 van HVV Ledenrekening,
Lange Leemstraat 57, 2018 Antwerpen met
vermelding 'lid GG + naam afdeling (bv. lid
Gentse Grijze Geuzen)'.
- *Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging:* €6 op
rekening 001-1777562-16 van HVV Ledenre-
kening, Lange Leemstraat 57, 2018 Antwer-
pen met vermelding 'lid HVV + naam afde-
ling (bv. lid HVV Gent)'.

Abonnementen

- *De Geus* gratis bij elk van de
lidmaatschappen.
 - *De Geus* zonder lidmaatschap: € 13,00 op
rekening 001-1189338-97 van het VC-Geu-
zenhuis met vermelding 'abonnement
Geus'.
 - *Het Vrije Woord:* € 15,00 op rekening 001-
1777562-16 van HVV Ledenrekening, Lange
Leemstraat 57, 2018 Antwerpen met vermel-
ding 'abonnement Het Vrije Woord'.
 - Prijs per los nummer: € 2,00
- Combinaties van lidmaatschappen met of
zonder abonnementen zijn mogelijk.

Lidverenigingen VC-G

**De Cocon, dienst voor Gezinsbegeleiding
en begeleid zelfstandig wonen vzw**

info: 09 222 30 73 of 09 237 07 22

info@decocon.be - www.decocon.be

De Geus van Gent vzw

open van ma t.e.m. zaterdag vanaf 19u

info: www.geuzenhuis.be

Feest van de Vrijzinnige Jeugd vzw

info: 092208020

griet@geuzenhuis.be

Feniks vzw

Verzorgt waardige, humanistische geïn-
spireerde plechtigheden bij belangrijke
levensmomenten.

info: PCMD, 092335226 - cmd.gent@uvu.be

Fonds Lucien De Coninck vzw

info: www.fondsluciendeconinck.be

secretariaatFLDC@telenet.be

Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging Gent

info: R. Gheldof, 092208020

hvv.gent@geuzenhuis.be

Gentse Grijze Geuzen

info: R. Van Mol, 0479542254

ruanmol@hotmail.com

Kunst in het Geuzenhuis vzw

info: Leentje Van Hoorde, 092208020

leentje@geuzenhuis.be

Opvang – Oost-Vlaanderen vzw

Dienst voor pleegzorg

info: A. Roelands, 092226762 - f. 092223849

gent@opvang.be

SOS Nuchterheid vzw

In Gent, woensdag en vrijdag

(alcohol en andere verslavingen).

info: 093303525 (24u op 24u)

info@sosnuchterheid.org

www.sosnuchterheid.org

Werkgemeenschap Leraren Ethiek vzw

info: Mario Boulez, 0473 86 09 75

mario.boulez@nczeddenleer.org

www.nczeddenleer.org

Partners

**Humanistisch Vrijzinnige Vereniging
Oost-Vlaanderen**

info: T. Dekempe, 09 222 29 48

hvv.ovl@geuzenhuis.be

**Provinciaal Centrum voor Morele
Dienstverlening**

Het centrum biedt hulp aan mensen met
morele problemen. U kan er terecht van
maandag tot en met vrijdag
van 9u tot 16.30

De hulpverlening is gratis!

info: P.C.M.D. - Sint-Antoniuskaai 2,

9000 Gent

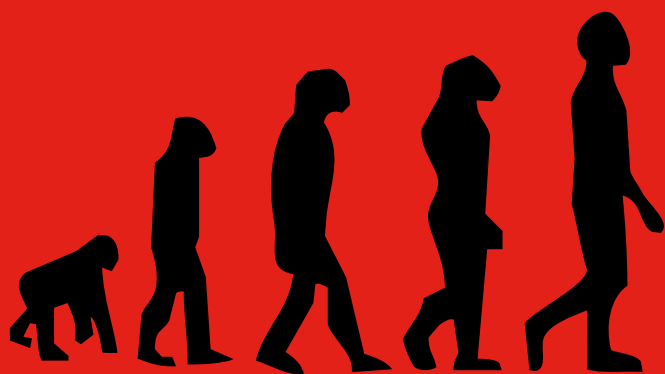
092335226 - f092337465

cmd.gent@uvu.be

GRATIS

4 atheo-stickers

Te verkrijgen in het Geuzenhuis - Kantienberg 9 - Gent

De volgende stap is **ATHEÏSME**

Mozes is dood

Jezus is dood

Mohammed is dood

GET OVER IT!

Hoe minder **GOD**

Hoe meer **MENS**

EN DE MENS
SCHIEP **GOD**

HET OMGEKEERDE MOET
NOC WORDEN BEWEZEN